

Izvorni znanstveni rad

UDK: 323.15(497.584Dubrovnik=411.16)(091)

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/mwo1vcjnv>

Primljeno: 20.5.2019.

Prihvaćeno: 20.11.2019

HRVATSKO-SRPSKI ODNOSI U SREDIŠTU PROSLAVE BLAGDANA SVETOG VLAHA U DUBROVNIKU (1891-1914)

BARBARA ĐURASOVIĆ

SAŽETAK: Dubrovački Srbi katolici na vrhuncu svoje političke moći, početkom 1900-tih, pokušali su srpski identitet ugraditi i u proslave blagdana zaštitnika Dubrovnika, svetog Vlaha. Kronologiju hrvatsko-srpskih odnosa i ideološko-političke utjecaje na svečanosti dana nebeskog zaštitnika Dubrovnika pratimo od 1892. do 1914. kroz napise u gradskim političkim novinama *Crvena Hrvatska* (1891-1914) i *Dubrovnik* (1892-1914), a od 1905. i u pravaškoj *Pravoj Crvenoj Hrvatskoj* (1905-1918). U ovom radu izdvajaju se dva ključna razdoblja. U onome do 1899, kada je na vlasti bila srpsko-autonomaška koalicija, Srbi Dubrovčani pozivali su se na tradiciju i ostavštinu Dubrovačke Republike, koja je prema njihovoj interpretaciji bila srpska, a slijedom takvih teza pokušali su i Festi sv. Vlaha nametnuti srpski idiom. Drugo razdoblje je od 1905. godine, kada se Hrvati zalažu za slogu sa Srbima u Dalmaciji. Dubrovnik je imao poseban značaj za provedbu novog političkog pravca pa se za vrijeme obilježavanja blagdana sv. Vlaha 1906. na dubrovačkoj Općini, prvi put u povijesti grada, postavlja srpska zastava. Odlukom općinskog vijeća iz 1906. ukida se tradicionalni izbor svjetovnih priređivača Feste svetog Vlaha, čime organizacija pada pod potpunu političku kontrolu.

Ključne riječi: nacionalni identitet, Srbi katolici, Sveti Vlaho, dubrovački parac, dubrovačke političke novine, *Crvena Hrvatska*, *Dubrovnik*, *Prava Crvena Hrvatska*

Key words: national identity, Serb-Catholics, Saint Blaise, patron of Dubrovnik, Dubrovnik political newspapers, *Crvena Hrvatska*, *Dubrovnik*, *Prava Crvena Hrvatska*

Barbara Đurasović, Sveučilište Libertas, Petra Hektorovića 25, 20 000 Dubrovnik; e-mail: barbara.djurasovic@gmail.com

---

Još u doba Dubrovačke Republike sveti Vlaho poistovjećen je “s dubrovačkim povijesnim i političkim bićem”, a za vrijeme procesije na sam parčev blagdan vladao je osjećaj “snažne kolektivne identifikacije”.¹ Takvo sljublivanje vjere, pobožnosti, identiteta i ponosa, detaljno utanačenog crkvenog i svjetovnog protokola, ali i političkog ustroja nastavilo se do današnjih dana.

Stoljećima je svjetovna vlast, preko svoga parca, vezivala “izvorni identitet uz kršćansku zajednicu” te koristila vjerska značenja u političke svrhe. Sveti Vlaho, biskup i mučenik, utjelovio je simbol “porijekla, slobode i nebeske zaštite” Dubrovnika.²

Pokušaji prekrajanja identitetskog i ideološkog obilježja Dubrovnika, koji je u svoju srž utkao višestoljetno štovanje svetog Vlaha, postaju izraženi od devedesete godine 19. stoljeća.

Zbog svoje dugogodišnje pasivnosti i nedovoljno definirane politike narodnjaci 1890. godine ispuštaju vlast u Dubrovniku. Pera Čingriju (1837-1921), prekaljenog člника Narodne stranke i dotadašnjeg dubrovačkog načelnika, pobijedio je vlastelin Frano Gondola (1833-1899).³ Time su Srbi katolici, ili

---

¹ Nella Lonza, *Kazalište vlasti. Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009: 358 i 409. Svetkovanje sv. Vlaha u Dubrovniku još je od 12. stoljeća imalo obrise proslave gradskog parca. Isto: 232. Napomena: Festa započinje na Kandeloru 2. veljače, dok se na sam blagdan 3. veljače unutar zidina održava procesija s moćima sveca. Proslava parčeva dana u novije vrijeme završava misnim slavljem na Gorici sv. Vlaha.

² Zdenka Janeković Römer, *Okvir slobode*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999: 374 i 375.

³ Čingrija i njegova stranka u Dubrovniku predviđali su izborni poraz, zbog čega su i odlučili apstinirati od izbora. Dubrovački Srbi katolici udruženi s autonomašima pregovarali su o podjeli vlasti. Zbog svog ugleda i veza u Beču, načelnik je postao neovisni kandidat Gondola, a njegov zamjenik Nikša Gradi (1825-1894), pripadnik srbokatoličkog kruga. Na čelu s Franom Gondolom *srbokatolici* su vladali Dubrovnikom u dva mandata, do 1899. godine. Uoči novih općinskih izbora Gondola iznenadno umire, a Srbi katolici svoje političke protivnike, Hrvate, optužuju za njegovu smrt, no sumnjalo se i u samoubojstvo koje je javnost dovodila u vezu s pronevjerom općinske blagajne. Vidi: »Smrt i pogreb FRANA baruna GONDOLA.« *Dubrovnik* 28/9-7 (1899): 1; »Listovi o Franu barunu Gondoli.« *Dubrovnik* 28/9-7 (1899): 2; Ivo Perić, *Pero Čingrija*. Dubrovnik: Časopis Dubrovnik, 1988: 48; Tihomir Rajčić, »Srpska politika u Dubrovniku u XIX. stoljeću (Njeni korijeni, uspon i pad od 40-ih godina do 1899).« u: *Zbornik Stijepa Obada*, ur. Marko Trogrlić, Josip Vrandečić, Ante Bralić i Mislav Elvis Lukšić. Zadar-Split-Zagreb: Sveučilište u Zadru - Odjel za povijest, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, 2010: 478; Antun Stražičić, *Dubrovački koluri. Uspon i pad srbokatolika*, prir. Stjepan Čosić. Dubrovnik: Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, 2018.

kako su sebe nazivali “Srbi Dubrovčani”,⁴ u koaliciji s autonomašima preuzeli političko upravljanje Dubrovnikom, nakon 21 godine što su na čelu grada bili narodnjaci. “Identitetski i politički pokret” srbokatoličanstva u Dubrovniku tada doživljava vrhunac.⁵ Srbi katolici nisu se ustručavali redefinirati prošlost Dubrovnika, nekadašnje Republike, pridodajući mu atribute srpske tradicije. Budućnost su vidjeli, također, u okrilju Srbije i zemalja koje su smatrali srpskima.⁶ Za vrijeme vladanja općinom Srbi Dubrovčani pokušali su, u skladu sa svojim postulatima, i proslavi sv. Vlaha nametnuti srbokatolički idiom. Narušila se ceremonija, uklanjane su hrvatske zastave, uništavani grbovi, a svečanost je predvodila srpska gradska glazba.

Tri dubrovačka politička lista - *Crvena Hrvatska*, *Dubrovnik* i *Prava Crvena Hrvatska* - bila su sve do 1914. glavna stranačka komunikacijska platforma u artikuliranju nacionalnih i ideoloških stavova.⁷ Stoga se danima prije proslave

---

⁴ Uz izraz Srbi Dubrovčani, koji će se dalje pisati bez navodnika, koristit ćemo i izraze Srbi katolici te *srbokatolici*. Potrebno je istaknuti kako je samim sljedbenicima tog pokreta, vrlo vjerojatno, bilo uvredljivo da ih nazivaju Srbi katolici pa su se radije nazivali Srbi Dubrovčani ili samo Dubrovčani. Vidi: Stjepan Čosić, »Antun Stražičić i dubrovački Srbi katolici.«, u: Antun Stražičić, *Dubrovački koluri. Uspom i pad srbokatolika*, prir. Stjepan Čosić. Dubrovnik: Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, 2018: 8.

⁵ Dosad najsvēobuhvatniju studiju o ideologiji i političkim doktrinama Srba katolika u Dubrovniku iznosi Stjepan Čosić. On srbokatolički historijat prati tijekom jednog stoljeća, od četrdesetih godina 19. stoljeća do zamiranja i nestanka sljedbenika polovicom 20. stoljeća. Pedeset godina nakon sloma Republike, Dubrovnik se našao u ekonomskoj i finansijskoj krizi, na rubu Habsburške Monarhije, u pokrajini Dalmaciji. Snažan protuaustrijski otpor i “republikanski sentiment”, potpomognut i dojmom jačanja srbijanske samostalnosti, pretvoren je u partikularizam iz kojeg je kao dubrovački specifikum iznikla identitetska struja Srba katolika. Oni se unatoč “vjerskom pravilu” nacionalno identificiraju kao Srbi. Vidi više u: Stjepan Čosić, »Nacija u stranačkim ideologijama: primjer Dubrovnika potkraj 19. stoljeća.« *Dijalog povjesničara – istoričara* 3 (2001): 51-65 i S. Čosić, »Antun Stražičić i dubrovački Srbi katolici.«: 5-30. Za razumijevanje te analizu nastanka i razvoja srbokatoličkog pokreta vidi još i tri priloga tiskana u časopisu *Dubrovnik* 1-2 (1990): Ivo Banac, »Vjersko pravilo i dubrovačka iznimka: Geneza dubrovačkog kruga ‘Srba katolika’.«: 179-210; Vlaho Benković, »Dubrovački Srbi-katolici i ‘novi kurs’ u hrvatskoj politici.«: 211-231 i Trpimir Macan, »O pristupu srbokatoličkom fenomenu.«: 232-246. Historiografski uvid u temu Srba katolika pruža i Ivo Banac, »Ministracija i desekracija, mjesto Dubrovnika u modernim hrvatskim nacionalnim ideologijama i političkoj kulturi.« u: isti, *Dubrovački eseji*. Dubrovnik: Matica hrvatska-Ogranak Dubrovnik, 1992: 9-39 te Zoran Grijak i Stjepan Čosić, *Figure politike: Lujo Vojnović i Robert William Seton-Watson*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2012.

⁶ Srbi katolici negirali su poveznicu Dubrovnika s Dalmacijom i Hrvatskom na temelju hrvatskog povijesnog i državnog prava, a kao glavnu smjernicu za budućnost Dubrovnika isticali su srpsko prirodno i nacionalno pravo. Vidi: S. Čosić, »Antun Stražičić i dubrovački Srbi katolici.«: 18.

⁷ U Dubrovniku su u razdoblju od 23 godine izlazila tri politička lista. *Crvenu Hrvatsku* (1891-1914) pokrenuo je pravaš Frano Supilo. Potpuno upoznat s nedostacima stranačke politike narodnjaka, kreće

blagdana svetog Vlaha rasplamsavala oštra polemika, a odjeci s feste znali su se u novinama analizirati i mjesecima kasnije.⁸

Vlaški marč i prebrojavanje barjaka

Prvi značajniji političko-vjerski incident zabilježen u *Crvenoj Hrvatskoj*, tada jedinim gradskim političkim novinama, dogodio se 1892. godine.⁹ Osim izvještaja, u kojem se mogla tek nazrijeti dubina prijepora oko proslave parčevog dana, u listu se u satiričnom tonu objašnjava pojava koja će obilježiti razdoblje sve do kraja 1899. godine: Srbi katolici žele posrbiti Festu sv. Vlaha.¹⁰ Hrvati-pravaši prigovaraju da se, od trenutka stupanja *srbokatolika* na čelo Općine, obilježavanje blagdana nebeskog zaštitnika Dubrovnik koristi za propagandu srbokatoličke ideologije. Koje je nacionalnosti sv. Vlaha? - pitaju Vlaho i Ivo u humorističnom prilogu *Diskoras na Poljani* Jova, Srbina, na što ovaj odgovara: "Srbin brate, a da ko?" Hrvati se pribojavaju kako "malo po malo niko neće čet ni dolazit u grad na festu".¹¹

U izvještaju nakon proslave u novinama koje je vodio mladi, hrvatski osviješteni pravaš Frano Supilo (1870-1917), zapisano je kako su Dubrovčani, bez

---

u borbu za nacionalnu osviještenost Dubrovnik. Nakon njegovog odlaska u Rijeku krajem 1899, gdje postaje odgovornim urednikom *Novog lista*, novine preuzimaju Čingrijići narodnjaci. Od 1905. *Crvena Hrvatska* među glavnim je sponama u provođenju politike zbližavanja Hrvata sa Srbima. Godinu dana nakon pokretanja *Crvene Hrvatske* iz tiska izlazi *Dubrovnik* (1892-1914), list dubrovačkih Srba katolika koji zagovaraju politiku Srpske stranke u Dalmaciji. Sve do 1905. godine te dvije političke grupacije u novinama su vodile intenzivno političko, intelektualno i nacionalno nadmetanje. Otvarale su se iscrpljujuće rasprave, objavljeni su odgovori i demanti kojim su i s jedne i s druge strane pokušavali dokazati hrvatstvo odnosno srpstvo Dubrovnik, ili pak dubrovačke okolice. Novi politički pravac približavanja narodnjaka Srbima u Dalmaciji, a samim time i *srbokatolika* u Dubrovniku, potaknuo je manju, neovisnu, skupinu pravaša na reakciju. Oni osnivaju nove političke novine utemeljene na pravaškim načelima koje je zastupala *Crvena Hrvatska* u svojim prvim godinama izlaženja. Njihov list *Prava Crvena Hrvatska* izlazio je od 19. ožujka 1905. do 9. studenog 1918. godine.

⁸ U novinama ne bilježe izvještaje o liturgijskim slavljinama i uzvanicima, svjetovnim ili crkvenim, koji bi dolazili na proslavu blagdana. Tek povremeno, ovisno o tome tko je bio na vlasti, pohvalili bi svećenike i njihove propovijedi tijekom trodnevja uoči samog blagdana sv. Vlaha.

⁹ Godinu ranije, 7. veljače, iz tiska je izišao prvi broj *Crvene Hrvatske*. U listu se bilježi kako je narodna svečanost sv. Vlaha kao i svake druge godine ispala sjajno. Grad je bio okićen zastavama, a među njima i hrvatskim trobojnicama. Na sam blagdan u grad je došlo mnoštvo puka s barjacima iz Zatona, Orašca, Rijeke, Gruža. Vidi: *Crvena Hrvatska* (dalje: CH) 1/7-2 (1891): 4.

¹⁰ »Diskoras na Poljani.« CH 4/28-1 (1893): 4 i 5/6-2 (1893): 3.

¹¹ »Diskoras na Poljani.« CH 1/6-2 (1892): 4. U satiričnom razgovoru Vlaho i Iva doznajemo kako je za Sv. Vlaha bilo izvješeno vrlo malo hrvatskih trobojnica, a posebno ih je nedostajalo na Stradunu. I sam načelnik Gondola dao je naredbu da se s pojedinih lokacija uklone hrvatske zastave. Srbokatolička vlast postavila je bavorske i pruske zastave, a nisu se usudili izvjesiti srpske jer, zapisano je u humoresci, bilo ih je strah od reakcije puka.

obzira na političke vokacije, svetog Vlaha uvijek slavili “skladno i mirno”. Ovaj put dogodio se *skando*, a za sve su bili krivi dubrovački Srbi.¹² Župljane koji su pucajući ulazili u grad dočekala je srpska gradska muzika udarajući koračnicu “Rado ide Srbin u vojnike”.¹³ Puk iz Župe dubrovačke negodovao je zbog *vlašskog marča* jer “sveti Vlaho nije bio *vlah*”,¹⁴ a Župljani su iznijeli da ne bi uopće pucali da su znali što će im se svirati pri dolasku.¹⁵ Ista situacija ponovila se na dočeku Gružana, Riječana i Zatonjana na Pilama.¹⁶ U *Crvenoj Hrvatskoj* ističu činjenicu kako su srpsku glazbu osnovali Hrvati.¹⁷ Pokušalo se, također, zabraniti nastup hrvatskoj glazbi koja je u Grad došla s Gružanima, zbog čega se narod prilično uznemirio. Kako je bio običaj da gradska limena glazba ispraća kućama puk s barjacima nakon procesije, oni iz Rijeke dubrovačke i Gruža nisu željeli čekati srpsku glazbu već su uz hrvatsku i koračnicu Stranke prava “Živila Hrvatska i njezina prava!” pozdravljali iz pušaka uzvikujući: “Živili Hrvati! Živila Hrvatska!” Glazba ih je dopratila sve do Gruža, a “srpska nije se ni prikazala”, pa su u novinama zaključili: “Tako su naši srpski šoviniste vidjeli pravu ‘srpsku’ demonstraciju.”¹⁸

¹² »Svetkovina sv. Vlaha.« *CH* 1/6-2 (1892): 3.

¹³ Autor stihova “Rado ide Srbin u vojnike”, pod izvornim naslovom “Graničarska pesma”, pančevački je paroh Vasa Živković (1819-1891). Pjesmu je 1844. uglazbio Josip Runjanin (1821-1878) i ubrzo je postala popularna nacionalna koračnica. U skladu s time, izmijenjeni su i Živkovićevi stihovi kojima se veličala vjernost krajišnika austrijskom caru. Vidi: A. Stražičić, *Dubrovački koluri.*: 48, bilješka 16.

¹⁴ Još u vrijeme Dubrovačke Republike *vlasima* su nazivani stanovnici hercegovačkog pojasa na granici s Republikom. U Dubrovniku su krajem 19. stoljeća *vlasima* pogrdno nazivani Srbi pravoslavci.

¹⁵ »Svetkovina sv. Vlaha.« *CH* 1/6-2 (1892): 3.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Godine 1879. događa se rascjep između Srba i Hrvata u Narodnoj stranci. Srbi u Dalmaciji odvajaju se od narodnjaka i osnivaju svoju Srpsku stranku. U svom političkom programu nova stranka Srba odbacila je zalaganje za sjedinjenjem Dalmacije s Hrvatskom, što je bila osnovica programa Narodne stranke. Unatoč tome što je Pero Čingrija s načelnikom Rafom Pucićem pokušavao održavati slogu Hrvata i Srba, raskol se dogodio i u Dubrovniku. Nakon toga Srbi agresivnim akcijama preuzimaju većinu društava koje su ranije zajednički osnovali kao članovi Narodne stranke. Tako, primjerice, Narodnu štionicu osnovanu 1863. Srbi Dubrovčani preuzimaju 1887. Godinu kasnije “srpskom” je proglašena Gradska muzika utemeljena 1878, a Radničkom društvu iz 1874. srpski značaj daju 1894. Nakon što su im nametnuli srpski politički karakter, Hrvati su morali iznova osnivati svoja društva. Vidi: I. Perić, *Pero Čingrija*: 38; Tihomir Rajčić, »Srpski nacionalni pokret u Dalmaciji u XIX. stoljeću.« *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 47/2005: 356; T. Rajčić, »Srpska politika u Dubrovniku u XIX. stoljeću.«: 474-475; Z. Grižak i S. Čosić, *Figure politike*: 31, bilješka 24; S. Čosić, »Antun Stražičić i dubrovački Srbi katolici.«: 19.

¹⁸ »Svetkovina sv. Vlaha.« *CH* 1/6-2 (1892): 3.

“Hrvatožderstvo” i prebrojavanje barjaka

Prijepori između Dubrovčana i *srbokatolika* nastavljaju se i sljedeće godine. *Crvena Hrvatska* piše kako “krivnjom t.zv. Srba ova naša stara svetkovina nije ispala ovako sjajno kao prošlih godina”. U članku “Srpski izazivi” objašnjavaju da su Hrvati bili isključeni iz obilježavanja feste zaštitnika Dubrovnika. Općina je uništila hrvatske zastave, hrvatski grbovi koji su bili izvješeni između grbova Kraljevine i zemalja Monarhije polomljeni su, a hrvatskoj glazbi nije bilo dopušteno dočekati i dopratiti barjake. Žale se kako to nije bila narodna svečanost, već se provociralo sve one koji “hrvatski ćute”, veliku većinu stanovnika grada i svih okolnih sela. Zato su Hrvati proslavu doživjeli kao jednu od najvećih “demonstracija što ih pamti Dubrovnik”. Takvo ponašanje srbokatoličke vlasti nazivaju “hrvatožderstvo”. Ističu kako su dubrovački Hrvati novčano pripomogli u organizaciji svetkovine, a na srpske provokacije i izazivanje mogli su reagirati jedino bojkotom proslave.¹⁹ Unatoč lijepom vremenu, u grad nisu pristigli barjaci iz okolnih sela. Umjesto njih tridesetak, koliko ih je prethodnih godina sudjelovalo u procesiji za sv. Vlaha, 1893. stiglo ih je tek pet-šest.²⁰ Izostao je i službeni ceremonijal slanja pozivnica puku okolnih mjesta i dijeljenja pušcanog praha.²¹

Razlog prebrojavanja i isticanja barjaka koji se nisu došli pokloniti svetom Vlahu na njegov blagdan je nedvosmislen. Odbijanjem sudjelovanja u procesiji slala se javna politička poruka. Mjesta u okolici Dubrovnika nisu pala pod utjecaj ideologije Srba katolika te su se nacionalno, u većini, izjašnjavali kao Hrvati. Stoga su svojim nedolaskom u grad jasno iskazivali otpor prema koalicijskoj vlasti Srba i autonomaša.²² Zbog navedenog, razumljivo je da su pravaši u novinama isticali one koji su izostali.²³

¹⁹ »Srpski izazivi.« *CH* 5/6-2 (1893): 3.

²⁰ »Svečanost sv. Vlaha.« *CH* 5/6-2 (1893): 3.

²¹ *CH* 6/11-2 (1893): 2-3. U dopisu čitatelja, koji je potpisan u ime svih Riječana, doznaje se kako pozivnica načelnika Gondole nije stigla kako je bio običaj, u pisanoj formi, već “na riječ”. Riječani su prokomentirali da oni nisu “podložnici” Frana Gondole te da načelnik ne bi tako postupao da se radilo o Srbima.

²² Broj barjaka odraz je naklonjenosti, štovanja, bogatstva, veličine i masovnosti proslave parca. U grad se, prema tradiciji, na taj dan slijeva puk s barjacima iz cijelog dubrovačkog kraja: iz Gruža, Lapada i Rijeke dubrovačke, pa sve do Konavala, Župe, Primorja i Gornjih sela te Elafitskih otoka, Pelješa, Mljeta, Korčule i Lastova.

²³ U razdoblju nakon 1899. *Crvena Hrvatska* će bilježiti izostanak nekolicine barjaka gradskih bratovština u kojima su dominirali *srbokatolici*. Od 1905. i promjene hrvatskih političkih načela prema Srbima pravaški list *Prava Crvena Hrvatska* isticat će kako su izostajali barjaci iz sela dubrovačke okolice. U njima su, naime, većinom živjeli Hrvati, među kojima je bilo i pristaša

Crvena Hrvatska zabilježila je kako u većem broju nisu pristigli barjaci iz Gruža, Mokošice, Sustjepana, gornje Rijeke i ostalih riječkih sela, Velikog i Malog Zatona, ali i Šumeta, Bosanke, Postranja, Brgata, Župe. Taj potez nije bio dogovoren niti naručen što je bio “najsajniji dokaz da Dubrovčani nijesu Srbi, da je srpstvo kod nas importirana heksotična biljka koju niko ne ljubi”.²⁴

Ovaj put o incidentu se moglo čitati i u listu *Dubrovnik. Srbokatolici* su u tim novinama iznijeli svoju stranu priče. Opet se svirala koračnica “Rado ide Srbini u vojnike” što za *Dubrovnik* znači kako “muzika hvala Bogu ne pripada nikakvoj vjeri”. Ovaj se marš, navode, godinama svirao u Gradu, a kao dodatno opravdanje ističu da nije izvođen u crkvenom dijelu svečanosti. Spočitavaju hrvatskoj limenoj glazbi da je za vrijeme same procesije “udarala hrvatskostranačke marše”. Za *Dubrovnik* za jačanje antagonizma nisu ključne samo koračnice, već i “fanatizam” koji primjenjuju Hrvati u borbi protiv dubrovačkih Srba katolika. Velikim dijelom za takvu situaciju optužuju svećenike.²⁵ Prozivaju biskupa Mata Vodopića,²⁶ točnije njegovog *factotuma* i kandidata za biskupovog nasljednika Mata Rajčevića.²⁷ Za njega tvrde kako “ništa ne vidi što se tiče

---

pravaštva, a oni nisu podržavali političku suradnju Hrvata i Srba. Vladajuća je struktura pomoću svoga glasila uvijek pokušavala umanjiti broj izostalih barjaktara.

²⁴ »Srpski izazivi.« *CH* 5/6-2 (1893): 3.

²⁵ »Svečanost Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 32/8-2 (1893): 3 i 4.

²⁶ Mato Vodopić (1816–1893) prvi je Dubrovčanin koji je nakon pada Republike postao dubrovačkim biskupom. Kao svećenik služio je u Smokovljanima, Ošljem, u konavoskoj župi Gruda, a od 1857. premješten je u župu Gruž-Lapad na Mihajlu. Uveo je liturgijske obrede i molitve na hrvatskom jeziku. Dubrovački biskup Ivan Zaffron imenovao ga je kanonikom 1879, kada se nakon 22 godine službe na Lapadu seli u Dubrovnik. Nakon smrti biskupa Zaffrona imenovan je novim dubrovačkim biskupom. Bio je veliki prijatelj s biskupom Josipom Jurjem Strossmayerom. Ime biskupa Vodopića znalo se naći na popisu Srba katolika, posebice u tekstovima srpskih autora, koji su proizvoljno u tu skupinu uvrštavali pripadnike narodnjačkoga kruga slavenske i južnoslavenske orijentacije unatoč tome što nikad nisu pripadali srbokatoličkom pokretu niti su se izjašnjavali kao Srbi. Opširnije u: Ante Dračevac, »Mato Vodopić – svećenik – biskup.«, u: *Mato Vodopić biskup – književnik – prirodoslovac (1816.-1893.). Zbornik radova znanstvenog skupa održanog u Dubrovniku povodom 100. obljetnice smrti biskupa Mata Vodopića*. Dubrovnik: Dubrovačka biskupija, 2018: 157-159, 164-165; S. Čosić, »Antun Stražičić i dubrovački Srbi katolici.«: 21, bilj. 14; »Vodopić, Mato«, u: *Hrvatska enciklopedija*, online izdanje: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65156> (pristupljeno 4. prosinca 2019).

²⁷ Prozvani dubrovački svećenik Mato Rajčević (Dubrovnik, 2. kolovoza 1845 - Dubrovnik, 21. studenog 1902) bio je pomoćnik, bilježnik, branitelj u bračnim sporovima na crkvenom sudu, potkancelar, kancelar i kateheta u Pomorskoj školi. Kancelariju je vodio za četiri biskupa i u tri sedisvakancije. Biskupi Čubranić i Zaffron povjerali su mu vizitaciju Dubrovačke i Trebinjske biskupije. Iako samoprijegoran i tih, bio je stalno napadan i klevetan zbog odluka kurije. Biskup Josip Marčelić imenovao ga je kanonikom 1895. godine. Vidi: *Šematizam dubrovačke biskupije*, prir. Ivan Šimić. Dubrovnik: Dubrovačka biskupija, 2011: 334-335.

hrvatstva, a svaka srpska dlaka postaje mu greda”. Razlaganje nastavljaju s argumentacijom da se politička borba ne bi smjela uplitati u proslavu sv. Vlaha. Po selima dubrovačke okolice po njihovom se mišljenju vodila propaganda, a osnovni je cilj bio uvjeriti narod da ne sudjeluje u procesiji. Igra, kako je nazivaju, nije uspjela u potpunosti, no ipak su izostali barjaci iz pojedinih sela dubrovačke okolice. Naime, Srbi Dubrovčani u svom glasilu iznose kako su svećenici odvrćali seljane od odlaska u grad time što su prosuli glas da svečanost priređuju *vlas* pa će se shodno tome i barjaci okupljati pred *vlaškom crkvom*. U *Dubrovniku* se pitaju zar se takvi pritisci rade kako bi se obranila vjera te pozivaju Dubrovčane da im se obrate ako je u programu proslave bilo nešto što bi uvrijedilo i “najnježnija čustva najpobožnijeg katolika”. Smatraju kako je vjera samo sredstvo kojim se pokušalo zasljepiti puk, a cilj je “politička demonstracija”. Svjesni su da će se na njih svaliti krivnja, ali i da se ne boje “laži i kleveta” jer pučanstvo osuđuje “postupanje šačice našijeh Hrvata”.²⁸

Kao glas iz puka u istoimenom komentaru u *Dubrovniku*, Orlando - kako se pseudonimom redovito potpisivao autor - iznosi priču dvojice Riječana. Oni su međusobno razgovarali o događajima uz Festu sv. Vlaha navodeći kako su im svećenici zabranili odlazak s barjacima u grad. Unatoč tome što su s oltara odaslane prijetnje, narod je i dalje želio ići, međutim, pripriječen im je pristup barjacima. Riječani tvrde kako je u procesiji sudjelovao samo jedan barjak iz Rijeke dubrovačke, a tom se čovjeku “prijetilo da će i krvi biti” ako dođe na proslavu. Orlando se osvrnuo i na pisanje *Crvene Hrvatske* koju je pročitao u nekoj od gradskih kavana. Te su novine, napisao je Orlando, “sve izvrnule i laži iznijele” počevši od toga da nitko iz grada nije nalagao barjaktarima bojkot kad je on posvjedočio da čovjek govori: “Mi smo naredili da ne dodju.” Prenio je i komentare ljudi iz kavane koji su se čudili pisanju pravaških novina jer su na Sv. Vlaha vidjeli da se prilično pucalo, a nedostajalo je svega pet-šest barjaka. Uz iznimku onih iz Rijeke dubrovačke, u grad su pristigli svi kao i prethodnih godina. Pojedine Hrvate, koji se inače “razmeđu poštenjem”, prozvali su da su u Rijeci i u Župi poticali napetost. Širili su laži da će *vlas* biti festanjuli, a barjaktarima iz Župe predbacivali su da su se “prodali vlasima za litru vina jer su došli s barjacima na svečanost” - zabilježio je Orlando.²⁹

²⁸ »Svečanost Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 32/8-2 (1893): 3-4.

²⁹ »Glas iz puka.« *Dubrovnik* 32/8-2 (1893): 4. Orlando se na proteklu Festu sv. Vlaha osvrće i u broju 33. Tvrđi kako su naredbe da se ne ide s barjacima u procesiju stizale iz “Čitaonice, Kurije i Crvene”. Spominje dotičnog “Dobravečeru” koji je, u jednom selu, “mamio” narod da ne ide u grad. Orlando uzvraća *Crvenoj Hrvatskoj* koja priziva hrvatski duh: “Ja govorim da bi se

Tamnica zbog dvostruke "procesije"

Odjeci podgrijanih tenzija s održane svečanosti sv. Vlaha protezali su se i u ožujku. Nakon što su u izvještaju po Svetom Vlahu prozivali hrvatske svećenike, u *Dubrovniku* nastavljaju razlagati o ponašanju klera. U objavi uredništva objasnili su kako je tekst predao "dični starina", ogorčen ponašanjem dijela svećenika uz svetkovinu sv. Vlaha. Budući da je rukopis, kako ističu, stigao u vrijeme dok je list već bio u tisku, odlučili su ga naknadno, u sljedećem broju, objaviti na naslovnici dajući mu time na važnosti. Odmah u uvodu anonimni je autor istaknuo kako ne želi pisati o svećeničkom staležu, već o pojedinim hvalevrijednim pripadnicima Crkve. Opravao se da prema svećenicima općenito, oni (Srbi katolici), ne gaje mržnju jer je u *Dubrovniku* situacija takva da se ne mogu "opće potužiti na naše svećenike".³⁰ Kao "uzor svake kreposti, kojima je Isukrstova plemenita nauka u dušu prodrila" izdvojio je Jaka Vukičevića, Stijepa Tomaševića, kanonike Ivana Stojanovića, Andriju Alibrantija i Antu Dežulovića.³¹ Za razliku od njih, autor nije želio poimenično izdvajati one koji zaslužuju prijekor javnosti. Naveo je tek da o sebi sigurno razmišljaju "malo nas je, ali smo junaci". Oni su, ističe, "dozlogrdili svakome, jer javno i očito, bez ikakva stida i obzira, vrše svoje čorave poslove i po blatu potežu plemenito odijelo, koje nedostojno nose". Izražava kolektivnu zabrinutost zbog njihovog ponašanja, jer bez obzira koliko ranije navedeni podizali ugled Crkve, ovi drugi ga potkopavaju. Autor proziva te svećenike zbog bavljenja

---

Dubrovnik povratio na ono što je negda bio, kada bi Dr. Čingrija & Comp, postali oni, što su negda bili; kada bi neki sadašnji veliki Hrvati razvijali srpski barjak kao i nekada; kad se popovi ne bi prtili u politiku kao ni prije; kad bi naš biskup bio nekadašnji kanonik dum Mato Vodopić, biva Srbin i t. d. eto tako bi se jedino povratio Dubrovnik na ono, što je nekad bio, ali ne će nikada dokle u *Dubrovniku* budu zapovijedali nekakvi dogoni, kao što su počeli." Vidi: »Glas iz puka.« *Dubrovnik* 33/15-2 (1893): 3-4. Spomenuti "Dobravečera" u Orlandovom članku je Niko Zlovečera, svećenik u Kliševu. Vidi: *Šematizam dubrovačke biskupije*: 346.

³⁰ »Dubrovački svećenici.« *Dubrovnik* 33/15-2 (1893): 1.

³¹ Riječ je isključivo o svećenicima iz gradskih župa, koji su obavljali dužnosti pri biskupiji, bili kanonici ili nastavnici. Jakov (Jako) Vukičević bio je rektor crkve sv. Roka, Stijepo Tomašević od 1888. profesor-vjeroučitelj u gimnaziji gdje je, pretpostavlja se, predavao hrvatski jezik i književnost te postao školski nadzornik. Ivo Stojanović proglašen je kanonikom 1890. te se s mjesta upravitelja župe Rožat seli u Dubrovnik. Andrija Alibranti od 1874. je kanonik zborne crkve u Korčuli, a od 1890. kanonik u Dubrovniku. Ante Dežulović, nakon što 1889. napušta župni dvor u Kuni, kraće vrijeme boravi u Gradu kao duhovnik u sjemeništu, a podučava i u gimnaziji. Vidi: *Šematizam dubrovačke biskupije*: 332-333, 335, 339; Frano Glavina, »Prilog povijesti pučkog školstva na poluotoku Pelješcu sredinom 19. stoljeća.« *Anali za povijest odgoja* 13 (2014): 53, bilj. 42.

politikom i savjetuje im da bi bilo dobro da se sjete svojih dužnosti. Na kraju članka optužuje i biskupa Vodopića, koji bi sve to mogao zaustaviti, te se pita: “Imamo li mi biskupa?”³²

Polemike oko barjaka s proslave sv. Vlaha na tome se nisu zaustavile. U objema novinama objavljujvana su pisma čitatelja, pretežno iz Rijeke dubrovačke, okolnih sela i Gruža. Stranačke pristaše trudile su se što bolje potkrijepiti stajališta svojih glasila i izjasniti se o proteklim događajima s proslave parca.³³ Zbog srpskih provokacija s dopisima su se javljali i svećenici, župnici Mokošice i Rožata koji su demantirali zaključavanje barjaka i odvratanje naroda od odlaska u procesiju.³⁴ Izvjesni Pavle Orlić u listu *Dubrovnik* proziva hrvatski “general-štab” Salamona Mandolfa, Pera Čingriju i Jaka Bojanića, koji su uz riječkog načelnika Kisića te podršku svećenika iz Rožata, Mokošice i Osojnika, uvukli vjeru u politiku i raspalili vjerski fanatizam.³⁵

Još jedan incident uzdrmao je političku scenu grada, a kulminirao je hapšenjem i zatvaranjem u tamnicu nekolicine dubrovačkih Hrvata. Događaj je tekao otprilike ovako: okupljene na Stradunu predvodio je barjaktar Karolino. Procesija je obišla grad, bila na Pilama, klanjala se ispred Svetog Vlaha, a pred crkvom Male braće izvili su barjak kao pozdrav crkvi. Pozvana je policija, a dio sudionika, koji nije uspio pobjeći, utamničen je.³⁶ Dogodilo se to zadnjeg dana

³² »Dubrovački svećenici.« *Dubrovnik* 33/15-2 (1893): 1. “Ako je koji svećenik Hrvat, on je za ‘Dubrovnik’ kao svećenik duboko pao” - bila je reakcija *Crvene Hrvatske* na članak objavljen u glasilu Srba katolika. Smetalo im je što su izdvojili petoricu svećenika kao uzorite, a istaknuli su kako su svi osim Vukičevića “popovi” pristaše *srbotolika*. Pitaju se zašto nisu uvrstili i don Pera Ficovića, don Bara Broilija i još neke svećenike koji su uz njih. Vidi: »Naše svećenstvo.« *CH* 7/18-2 (1893): 3. Dva svećenika koje izdava *Crvena Hrvatska* također su iz gradskih župa. Ficović, nakon što mu je oduzet mandat katehete te je umirovljen, živi u Dubrovniku pomažući u katedrali i crkvi sv. Vlaha. Do 1883. radio je kao kateheta, tajnik svećeničkog zbora, župni pomoćnik i koralni vikar u katedrali. Broili je od 1878. upravitelj stolne crkve i ekonom sjemeništa. Vidi: *Šematizam dubrovačke biskupije*: 341-342.

³³ *CH* 6/11-2 (1893): 2-3; 7/18-2 (1893): 2-3; 8/25-2 (1893): 2; *Dubrovnik* 34/22-2 (1893): 3; 35/1-3 (1893): 3. Među objavljenim pismima u *Crvenoj Hrvatskoj* našlo se i onih koji su na temu svetog Vlaha zabilježili koliko u njihovim mjestima, primjerice u Stonu i Orašcu, živi “Srbića”. Vidi: *CH* 6/11-2 (1893): 2; 8/25-2 (1893): 2.

³⁴ Lujo Uccellini, »Dubrovačko srpstvo - lakrdija.« *CH* 6/11-2 (1893): 2; Ivo Ipšić u *CH* 7/18-2 (1893): 3.

³⁵ Pavle Orlović, »Hrvatsko komešanje.« *Dubrovnik* 33/15-2 (1893): 2-3. O sličnom je pisao i Orlando: »Glas iz puka.« *Dubrovnik* 33/15-2 (1893): 3-4, nakon čega su se nizala opravdanja s hrvatske strane i nove optužbe: »Laži.« *CH* 7/18-2 (1893): 3; Ivo Ipšić u *CH* 8/25-2 (1893): 2-3; Pavle Orlović, »Pop iz Mokošice.-Pop Uccellini.-Prijetnje Pasku Buconjiću.-Crljeni Hrvati.-Poziv na megdan.-Fratar Lopižić.-Memento.-U crkvi politika.« *Dubrovnik* 35/1-3 (1893): 3 i *CH* 10/11-3 (1893): 3.

³⁶ »Nečuveno!« *CH* 7/18-2 (1893): 3 i »Glas iz puka.« *Dubrovnik* 34/22-2 (1893): 4.

od poklada. Grupica radnika Hrvata, napisali su u *Crvenoj Hrvatskoj*, maškara se i dala Karolinu barjak na kojem je pisalo "Smrt karnevalu". Svijet se smijao njihovom obilasku grada. Uz šalu i doskočice pred Malom braćom "šune" Karolinu zamahnuti barjakom. Za taj su čin u *Crvenoj Hrvatskoj* napisali kako nema "nikakva zla, tim više kad svak zna, da je to učinio jedan koji je držao barjak karnevalov samo da bude veći smijeh".³⁷ U listu *Dubrovnik* situaciju nisu protumačili kao bezazlenu. Za njih je maškarana procesija bila oskvrnjenje vjere, rугanje sa svecima, s Bogom i Crkvom, sv. Vlahom, a sve s namjerom kako bi se naštetilo njima, *srbokatolicima*.³⁸ Iz Supilovih novina doznajemo da je naklon pred crkvom Male braće uzrujao Mata Šarića. On je o svemu obavijestio načelnika Frana Gondolu, a ovaj je pozvao policiju koja je pohvatala sudionike i vezane ih otpratila u tamnicu. Puk koji se zatekao na Stradunu bio je ogorčen hapšenjem, pa iz *Crvene Hrvatske* navode kako je Općini bila dužnost opomenuti maškarane i narediti im da se razidu. Naglašavaju da policajci nisu smjeli zatvarati ljude već im zabilježiti imena i prijaviti ih sudbenoj vlasti.³⁹

Razlog žestokih rasprava oko obilježavanja blagdana svetog Vlaha iz 1893. godine zasigurno se može pronaći i u intenzivnim pripremama oko proslave otkrivanja spomenika Ivanu Gunduliću.⁴⁰ U Gradu se 25, 26. i 27. lipnja slavio

³⁷ »Nečuveno!« *CH* 7/18-2 (1893): 3.

³⁸ »Glas iz puka.« *Dubrovnik* 34/22-2 (1893): 4.

³⁹ »Nečuveno!« *CH* 7/18-2 (1893): 3. Zanimljivo je spomenuti kako su za vrijeme maškara 1902. godine dubrovački Hrvati odlučili spaliti lutku Luka Zore. Povorka je, u pratnji gradske glazbe i općinske policije, išla sve do Gruža gdje su spalili karnevo, na što su *srbokatolici* tražili reakciju savjetnika Namjesništva i upravitelja kotara Nassa. Vidi: *Dubrovnik* 7/16-2 (1902): 1. Luko Zore (1846-1906) bio je gimnazijski profesor, najprije jedan od narodnjačkih vođa, a zatim istaknuti Srbin katolik, pokretač časopisa *Slovinac* (1878).

⁴⁰ U Dubrovniku je još potkraj sedamdesetih godina 19. stoljeća postojala inicijativa za postavljanjem spomenika Ivanu Gunduliću. Prvotna namjera bila je postaviti spomenik uz 300. obljetnicu rođenja dubrovačkog pjesnika. Glavni zagovaratelji spomenute ideje bili su narodnjaci, tadašnji općinski načelnik dr. Pero Čingrija, saborski zastupnik dr. Rafo Pucić, ljekarnik Antun Drobac, gimnazijski profesori Pero Budmani i Luko Zore, kanonik Mato Vodopić, upravitelj nautičke škole kap. Lujo Klaić i upravitelj bolnice dr. Ivan August Kaznačić. Dogovor je bio da se inicijativa za podizanje spomenika pripiše dubrovačkoj omladini. Osnovan je i peteročlani odbor, a izgradnja spomenika povjerena je hrvatskom kiparu Ivanu Rendiću. Promjena političkih odnosa između narodnjaka i *srbokatolika*, nedostatak financijska sredstva, a potom i pobjeda srpsko-autonomaške koalicije u Općini dovela je do zastoja u realizaciji projekta. Po mjeri vladajućih nova dubrovačka vlast 1891. uvodi svoje ljude i proširuje odbor na 12 članova. U njemu su bila samo dva člana hrvatske Čitaonice, koji su istodobno bili i članovi Štionice dubrovačkih srbokatolika. Zbog toga su se Hrvati bunili kako nije zastupljena hrvatska misao. Vidi: »Gundulića spomenik.« *CH* 24/16-7 (1892): 3; Ivo Perić, »Proslava otkrića Gundulićevog spomenika u Dubrovniku.« *Forum* 4/6 (1993): 392, 395.

Gundulić. Unatoč nastojanjima *srbokatolika* da privuku što više svojih pristaša i čelnika Srpske stranke, ta su tri dana obilježena kao festival hrvatstva u Dubrovniku.⁴¹ Pravaši i narodnjaci ostvarili su “prvi veliki organizacijski i politički uspjeh Supilovih i Čingrijinih pristaša”.⁴²

Radosnu vijest na Kandeloru 1894. podijelila je s pukom *Crvena Hrvatska*: Dubrovnik ima novog biskupa, Josipa Marčelića.⁴³ Nakon što je 13. ožujka 1893. umro mons. Mato Vodopić, Dubrovnik je gotovo godinu dana bio bez duhovnog pastira. U *Crvenoj Hrvatskoj* najavu o dolasku novog biskupa Marčelića dočekuju sa zadovoljstvom i odobravanjem. O njemu pišu da je učena i kreposna osoba, poznat i štovan. Mlad, s 46 godina, novi biskup je čovjek koji je potekao iz “prostog” našeg naroda, ljubi ga i s njim se osjeća kao jedno. Prije prijelaza u Dubrovnik Marčelić je godinu dana predvodio “bokešku” biskupiju, a na čelu biskupije Kotor naslijedit će ga Frano Uccellini. Dubrovčani su dobro poznavali Lopuđanina Uccellinija, pa Bokeljima čestitaju na “ovakoj velikoj stečevini” jer se takvih karaktera i “onakijeh glava malo u nas ragja”.⁴⁴

Blagdan parca 1894. i 1895. godine protekao je u relativno dostojanstvenom ozračju bez značajnijih političko-vjerskih prijepora ili incidenata. Prepirke su se vodile samo oko glazbe i izbora koračnica. U pravaškim novinama prozvali su načelnika Gondolu zbog nedolaska većeg dijela barjaka. Ipak, rasprava nije uzela maha na novinskim stupcima.⁴⁵

---

⁴¹ Procjenjuje se da je na otkrivanje Gundulićevog spomenika došlo više ljudi negoli je Dubrovnik brojio stanovnika. Pristigli su brojni hrvatski književnici, znanstvenici, umjetnici te političari narodnjaci i pravaši: Miho Klaić, Gajo Bulat, Juraj Biankini, Ante Trumbić, Josip Frank, Ivan Tavčar, Vjekoslav Spinčić, Milan Amruš. Među Srbima, kojih je bilo u znatno manjem broju, poziv je prihvatio Jovan Jovanović-Zmaj. Vidi: »Gundulićeva svečanost.« *CH* 26/1-7 (1893): 1-2; I. Perić, »Proslava otkrića Gundulićevog spomenika u Dubrovniku.«: 402.

⁴² S. Ćosić, »Antun Stražičić i dubrovački Srbi katolici.«: 20.

⁴³ Josip Grgur Marčelić (Preko na otoku Ugljanu, 23. ožujka 1847 - Dubrovnik, 31. kolovoza 1928) nakon studija u Zadru i Beču vraća se u Zadar, gdje postaje profesor. Godine 1893. imenovan je kotorskim biskupom, no nakon samo godinu dana zbog smrti mons. Mata Vodopića postaje dubrovačkim biskupom. Marčelić je biskupijom upravljao 34 godine. Vidi: *Šematizam dubrovačke biskupije*: 247.

⁴⁴ »Radosne vijesti.« *CH* 5/2-2 (1894): 3.

⁴⁵ Moguće je da su barjaci 1895. u većem broju izostali zbog loših vremenskih uvjeta. Iz novina doznajemo da se ophod barjaka odvio sljedeću nedjelju, kada su u pratnji limene glazbe pohađali i Goricu sv. Vlaha. Vidi: »Svečanost sv. Vlaha.« *CH* 6/10-2 (1894): 3; »Svečanost Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 6/7-2 (1894): 4; »Svetkovina sv. Vlaha.« *CH* 6/9-2 (1895): 3; »Svetkovina Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 6/10-2 (1895): 3; »Svečanost sv. Vlaha.« *CH* 7/16-2 (1895): 3; »Svetkovina Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 7/17-2 (1895): 4.

Povijest Republike po srbokatolicima

Uz proslavu svetkovine sv. Vlaha 1896. *srbokatolici* na naslovnici lista *Dubrovnik* posežu za suptilnom taktikom, dotad neuobičajenom za dane uoči proslave parca: okreću se prošlosti i tumače je iz suvremene perspektive. Prizivaju dane slavne Republike, podsjećaju na sjajnu povijest i propast države. U uvodniku prepunom patetike opisuju “dan Otadžbine”, dan koji je opstao i nakon pada Vijeća, ali i nakon što “velike porodice utonuše u bezimena poniženja”.⁴⁶ Slične tekstove ponavljaju i 1897, 1898. te 1900.⁴⁷ Prizivaju sveca Vlaha koji je došao s “blagoslovljenog Istoka” u davna vremena. Sveti Vlaha je zakrilio Dubrovnik pa poveo rukom “i plaho rastvorio krilo srpskim sinovima” pred Mlečanima i turskim osvajačima. Uz ovaj navod tiskano je i redakcijsko objašnjenje. Naime, napisali su kako je u svom ranom početku Dubrovnik bio “latinsko-grčki grad” da bi ga kasnije počeli naseljavati Srbi. Svoju napomenu završili su navodom da je proces pretapanja “Latina u Srbe” završio u 11, a najkasnije u 12. stoljeću.⁴⁸ Godinu nakon ovog članka, 1897. citiraju kanonika Iva Stojanovića (1829-1900), katoličkog svećenika, gorljivog pobornika srbokatoličke ideologije.⁴⁹ Smatraju kako su u njegovom zapisu, objavljenom već jednom u podlistku *Dubrovnika*, “najvjernije” iznesene “stare dubrovačke tradicije”, koje i sam list zastupa uz “načela narodnosti i snošljivosti”.⁵⁰

“Iza smrti svetoga Stjepana Milutina Uroša II, srpskog kralja, nastade razdor megju sinovima njegovijem, te svaki zadobi stranku za sebe. Ban hrvacki upotrijebi ovu zgodu, da bi posvojio svu srpsku državu, te pošlje poklisarstvo u Dubrovnik da sklopi savez, po kom bi galije dubrovačke imale udriti s mora, a Hrvati opet po suhu preko Hercegovine zauzeti grad Kotor (Orbini, str. 395). Senat odgovori (kako Orbini piše: come quei, che avevano più maturo giudizio si opposero gagliardamente), da na to ne može pristati, jer da su Srbi njima najbliži, a Hrvati prem daleko, i da se te hrvacke namjere oslanjaju samo na

⁴⁶ »SVETI VLAHO.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1896): 1. Vidi još: »Svečanost sv. Vlaha u vrijeme republike.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1896): 1.

⁴⁷ Vidi: »Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 5/31-1 (1897): 3; »Dan Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 5/30-1 (1898): 1; »Prigodom svečanosti Svetoga Vlaha.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1900): 1.

⁴⁸ »SVETI VLAHO.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1896): 1.

⁴⁹ Na dubrovačkom području djelovalo je najmanje dvadesetak rimokatoličkih svećenika koji su se izjašnjavali i politički djelovali kao Srbi. Jedan od njih je bio i kanonik Stojanović. Vidi: Nikola Tolja, *Dubrovački Srbi katolici. Istine i zablude*. Dubrovnik: vlastita naklada, 2011: 13.

⁵⁰ »Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 5/31-1 (1897): 1.

stvari koje mogu bit i ne bit; a da se Dubrovčani oslanjaju na stvari koje su u realnosti, biva: na trgovinu i susjestvo, pa ako Dubrovnik pane u mržnju i osvetu svijeh župana srpskijeh naokolo, da ih Hrvati, budući daleko, ne mogu pomoći, i da vas njihov materijalni i politički opstanak ovisi o srpskom carstvu. To bi g. 1315.”⁵¹

Zapis kanonika Stojanovića, “potkrijepljen” tvrdnjama Mavra Orbinija, Srbi katolici objavili su i na naslovnici novina uoči Svetog Vlaha 1898. godine. Osim riječi o štovanju sv. Vlaha u vrijeme Republike, ovaj put upućuju i poruku mladim dubrovačkim generacijama. Savjetuju im da se ugledaju na Meda Pucića, Pera Budmanija, Baltazara Bogišića, Iva Stojanovića, ljude koji su rodni Dubrovnik proslavili “naukom i radom”, a pritom nisu zanjekali svoje srpsko porijeklo.⁵²

Crvena Hrvatska odgovara na Stojanovićev zapis tek nakon što je ponovljen 1900. godine. Dubrovački Srbi katolici su za potrebe širenja srpske ideologije “prilagodili” izjavu hrvatskog bana. U *Crvenoj Hrvatskoj* objavljuju nefrizirani citat:

God. 1315. ponudi Dubrovniku hrvatski ban savez i ugovor, po kome bi Hrvati udarali kopnom, a Dubrovčani morem na srpsku državu, rascijepanu stranakama. Dubrovčani odbiše ponudu, jer “ako Dubrovnik pane u mržnju i osvetu svijeh župana srpskih naokolo, da mu Hrvati, budući daleko, ne mogu pomoći, i da vas dubrovački materijalni i politički opstanak visi o srpskom carstvu”.⁵³

Potrebno je, opet, vratiti se na početak izlaženja lista *Dubrovnik. Srbokatolici* u svom glasilu redovito ispod najave ili programa Feste sv. Vlaha donose

⁵¹ »Sv. Vlaho.« *Dubrovnik* 5/31-1 (1897): 3. Stojanović se koristio zapisima iz djela dubrovačkog benediktinca i povjesničara Mavra Orbinija (oko 1550-1610). Orbinijeva knjiga *Il Regno degli Slavi* temeljila se na već oblikovanim zamislama (Pribojević) i poznatim vrelima (Pop Dukljanin). Međutim, postigla je znatno veću popularnost od dotadašnje srodne literature. Štoviše, Orbinijevo djelo u iduća je dva stoljeća postalo izvorom za razradu različitih inačica sveslavenske (i ilirske) ideologije. Vidi: Stjepan Čosić, »Mavro Orbini i raskol dubrovačkog patricijata.« *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 43 (2011): 40-41.

⁵² »Dan Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 5/30-1 (1898): 1.

⁵³ »Dubrovnik i 'Dubrovnik'.« *CH* 6/10-2 (1900): 1. U svom uvodnom tekstu razlažu navode svećenika srbokatolika Stojanovića koji ističe da je izjava “izraz slobodne volje” te da je ta politika uvijek bila jedna i nepromijenjena - srpska. *Crvena Hrvatska* pozvala se na dubrovački Senat, koji bi “po svoj prilici ovako odgovorio: zahvaljujemo na ponudi, ali nam ne da obraz i čast, da se borimo proti narodu, čije ime i sami nosimo i čija nam krv u žilama teče”, no ne smiju sklopiti s banom savez, jer se boje mržnje i osвете srpskih župana.

i izvještaj s proslave dana sv. Save. Praznik Srpske pravoslavne crkve obilježavan je i u Dubrovniku 27. siječnja. Nakon mise uslijedila bi svečanost, a onda i zabava u prostorijama srpskog pjevačkog društva "Sloga". Na svetkovini se, opisuju u *Dubrovniku*, okupljao svijet "bez razlike vjere", a 1893. izdvajaju katoličkog svećenika, Iva Stojanovića.⁵⁴ Iz *Crvene Hrvatske* ogradili su se da načelno nemaju ništa protiv "slave uspomene svetog dana pravoslavne crkve" jer poštuju njene velike svečanosti. Međutim, nakon raznih objava po srpskim listovima u kojima piše da je sav prilog namijenjen srpskoj pravoslavnoj školi, moraju zaključiti da su bili potpuno u pravu kad su isticali da su "srpstvo i pravoslavlje jedno te isto". Crkvena svetkovina proglašena je narodnim imenom, ista crkva zove se tim imenom, a tako se naziva i sama vjera, pa se u *Crvenoj Hrvatskoj* pitaju zar to nije dovoljno za ustvrditi "kako kod Srba vjera u narodnom pitanju odlučuje". U nastavku razlažu paradigmu. Ako postoji jedna srpska crkva i jedna srpska vjera, svatko tko se osjeća Srbinom mora pripadati toj vjeri. U suprotnom nije pravi Srbin. Katolik, "muhamedanac" ili židov ne može biti Srbinom jer njihova vjera nije srpska.⁵⁵ Nadalje iznose kako će se katolici i muslimani posrbiti ako se bude stalno isticalo kako je jedno narodnost, a drugo vjera.⁵⁶ Svoju tezu zaključuju riječima: "Nema srpstva bez pravoslavlja." Pravašima su besjede "dobro došle, jer su potkrijepile" da je na srpskoj, a ne na hrvatskoj strani vladao vjerski fanatizam. Naglašavaju da Srbi s oltara zajedno s vjerom ulijevaju narodu srpstvo u dušu, ono srpstvo za koje inače ne bi znao. Pitate li pravoslavca iz Bukovice i Ravnih kotara koje je vjere, odgovorit će - srpske, a na pitanje kako govori, dat će odgovor - hrvatski. Srpske je vjere, objašnjavaju u *Crvenoj Hrvatskoj*, jer ga je pop to naučio, a "hrvatski govori zato što mu je to ime od djedova predano na amanet".⁵⁷

⁵⁴ »Svetosavska svečanost.« *Dubrovnik* 31/1-2 (1893): 3.

⁵⁵ »Svetosavske besjede.« *CH* 5/6-2 (1893): 1.

⁵⁶ Isto. Potrebno je istaknuti kako se konfesionalna pripadnost, odnosno katoličanstvo, dubrovačkim Srbima katolicima ispostavila kao nepremostiva prepreka u širenju njihove ideologije. Zbog zanemarivanja komponente pravoslavlja i određene doze liberalizma Srbi Dubrovčani nisu se uklapali u "matice srpske nacionalne ideologije i politike". U borbi za prevlast u Srpskoj stranci žestoko im se suprotstavljala konzervativna pravoslavna crkvena hijerarhija na čelu s episkopom dalmatinskim Nikodimom Milašom, koja je predvodila ulogu u društvenom i političkom životu pravoslavaca u Dalmaciji. Vidi: S. Čosić, »Nacija u stranačkim ideologijama.«: 59-60, 62.

⁵⁷ »Svetosavske besjede.« *CH* 5/6-2 (1893): 1. Deset godina kasnije *Crvena Hrvatska* piše kako bi *Dubrovnik* želio da "bijedna djeca", "srpčići-katolici" koju u djetinjstvu "varaju da su Srbi katolici" slave i dan sv. Save. Napominju kako je Svetosavski dan vjerski blagdan kod pravoslavaca, no ipak od školskih vlasti zahtijevaju da neki učenici katolici sudjeluju u njihovim proslavama. Besjedama grko-istočnog duha namjera je prikupiti prihode za religiozne ili konfesionalne škole.

Dubrovnik (ni)je dalmatinski

Kada su i 1900. uvodnu riječ na naslovnici *Dubrovnika* započeli zapisom kanonika Stojanovića, dodali su i sljedeći navod iz *Crvene Hrvatske*: “Sa prvijem Januara god. 1900. Dubrovnik je u novi život stupio: među ostalijem dalmatinskijem gradovima, u hrvatskom kolu zauzeo je opet svoje staro mjesto...”⁵⁸ U daljnjem razlaganju objašnjavaju kako je prvi navod “odjek najveće vlasti slobodnoga Dubrovnika” i njegove slobodne volje. Drugi, onaj iz *Crvene Hrvatske*, jaderno je konstatiranje “željâ i namjerâ nepozvanijeh gosti i šačice zalutalijeh sinova današnjega potištenog Dubrovnika”. Izjava iz hrvatskih novina, ističu, plod je modernog nasilja, znak mizerije i opadanja starog dubrovačkog osjećaja, jer pravac dubrovačke narodne politike uvijek je bio jedan i nepromijenjen - srpski.⁵⁹ Važno je naglasiti kako ovaj uvodnik *Dubrovnik* objavljuje mjesec dana nakon potvrđenog poraza *srbokatolika* na općinskim izborima.⁶⁰ Dubrovački Srbi katolici s tim se ne mire i smatraju da se Dubrovnik ne može svrstavati među ostale dalmatinske gradove, gdje ga žele smjestiti hrvatske stranke. Objašnjenje za to opet pronalaze u Republici jer “stari Dubrovnik uvijek je ponosito i sa sažaljenjem gledao i pratio sudbinu dalmatinskih gradova, koji, nikad svoji, otucahu se od nemila do nedraga”. Srbi Dubrovčani smatraju se svjedocima izvrtanja dubrovačke tradicije i otuđivanja Dubrovnika od

---

Sve im to služi kako bi provlačili srpsku narodnost, jer Srbi izjednačavaju grko-katoličku vjeru sa srpstvom. Podrugljivo zaključuju da je zaista lijepo gledati Srbe katolike oko *Dubrovnika*, kako se “zauzimlju za grčko-istočnu vjeru, a kakovi su prama svojoj nije od potrebe pitati”. Vidi: »Sv. Sava.« *CH 6/7-2* (1903): 3. U skladu sa sveopćom politikom suradnje sa Srbima, list *Crvena Hrvatska* 1906. i 1907. donosi kratka izvješća sa zabava koje su se održavale u srpskom pjevačkom društvu “Sloga” povodom održanog pravoslavnog vjerskog blagdana u Dubrovniku. Vidi: »Svetosavska beseda.« *CH 5/1-2* (1906): 3 i »Svetosavska zabava.« *CH 9/30-1* (1907): 4.

⁵⁸ »Prigodom svečanosti Svetoga Vlaha.« *Dubrovnik 5/2-2* (1900): 1.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ »Dobar Početak!.« *CH 1/6-1* (1900): 1. Općinski izbori u Dubrovniku održani su u srpnju 1899. i na njima narodnjaci i pravaši nisu isticali svoju stranačku pripadnost već su pred birače išli kao Hrvati. Uoči izbora u Dubrovniku je vladala jaka napetost. Namjesništvo je odlučilo da zbog nezakonitosti počinjenih na izborima 1884. izbore neće voditi Općinska uprava, već ih je prepustilo povjereniku. Takva odluka Namjesništva izazvala je ogorčenje pripadnika Srpske i Autonomaske stranke, koji su u znak negodovanja odbili sudjelovati na izborima. Nakon pobjede hrvatske opcije Pero Čingrija nije želio postati načelnikom. Važna mu je bila pobjeda nad koalicijom srbo-autonomaša. Međutim, kako je struja iza koje je stajala režimska vlast željela na čelo Dubrovnika nametnuti Brnju Cabogu, Čingrija je istaknuo svoje ime te je izabran za načelnika Općine. Vidi: »Biračima Srpske Stranke.« *Dubrovnik 1/8-1* (1900): 3; I. Perić, *Pero Čingrija*: 62; Ivo Perić, *Mladi Supilo*. Zagreb: Školska knjiga, 1996: 85.

srpstva. Hrvatstvo iz Dalmacije preneseno je u Dubrovnik, a dalmatinsko tlo uvijek je bilo rasadnik tuđinskih misli. U prošlosti su se za Dalmacijom, pišu, utrkivali Mleci i Ugari, a danas su se strankama samo izmijenila imena dok je suština ostala ista. Podsjećaju kako nisu osamljene izjave dubrovačkog Senata poput one “naš vas materijalni i politički položaj ovisi o Srbima”. Uz Svetog Vlaha, dan “sjećanja i pouke”, ponovili su kako se Srpska stranka bori protiv otuđivanja Dubrovnika od srpskog naroda.⁶¹ U istom broju žale se kako “popovi hrvati” planiraju svečanost pretvoriti u “uličnu demonstraciju”. Iznose kako je odlučeno prednost dati nedavno osnovanoj hrvatskoj glazbi umjesto njihovoj srpskoj građanskoj glazbi koja u Dubrovniku djeluje već 26 godina. Srpska glazba još nije dobila poziv za sudjelovanje na svečanosti pa očekuju reakciju Općine jer bivše su se vlasti trudile poštovati tradiciju i nikoga ne uvrijediti. Sa skupštine gradske glazbe prenose i dio “jakobinskog govora” kanonika Ante Liepopilija⁶². On je, tvrde Srbi Dubrovčani, iznio da je svečanost sv. Vlaha prilika da se uništi srpska stranka.⁶³ U sljedećem broju, u uvodniku, opet se osvrću na stav kanonika Liepopilija “o istrijebljenju Srba Dubrovčana” i napominju kako je na Skupštini bio prisutan i sam načelnik Pero Čingrija. Smetalo im je što se Čingrija nije ogradio od Liepopilijeve izjave, a uz to je i

⁶¹ »Prigodom svečanosti Svetoga Vlaha.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1900): 1.

⁶² Ante (Antun) Liepopili (Makarska, 29. prosinca 1848 - Dubrovnik, 1. siječnja 1940) imenovan je 1897. dubrovačkim kanonikom. Bio je osnivač, a od 1905. do 1911. i glavni urednik *Lista dubrovačke biskupije*. Pisao je i za *Hrvatsko pravo*, *Narodni list*, *Croatiju*, *Katoličku Dalmaciju*, *Hrvatsku Krunu*, *Iskru*, *Slovinac* i *Crvenu Hrvatsku*. Bio je jedan od prvih narodnjaka koji se suprotstavio ideji suradnje sa Srbima. Osim političkih misli koje je objavljivao u novinama, bavio se i poviješću, posebno istraživanjima crkvene baštine Dubrovnika i okolice. Bio je i aktivni sudionik društvenog i gospodarskog života grada. Kao dugogodišnji član uprave Hrvatske pučke štedionice sudjelovao je u radu Hrvatske radničke zadruge, koja je u Dubrovniku predstavljala maticu hrvatskog pokreta. Također je bio i član uprave Hrvatskog pjevačkog društva “Gundulić”. Kanonik Liepopili svoj je politički put, kao i većina domoljuba njegove generacije, započeo u Narodnoj stranci, da bi se od 1893. godine približio mladom Supilu te našao u krugu osnivača Stranke prava na dubrovačkom području. Liepopili, međutim, nije slijedio Supila i političke promjene koje su zagovarali Trumbić, Supilo i Juraj Biankini, već je ostao vjeran izvornom pravcu pravaštva. *Čistim* pravašima pristupio je već od samog utemeljenja, da bi od 1905. u Dubrovniku obnovio pravašku struju koja se gotovo ugasila zbog ujedinjenja narodnjaka i pravaša u Hrvatsku stranku. Zahvaljujući Liepopiliju, pravaši osnivaju svoje novine, a prije toga dolaze do vlasništva u Dubrovačkoj hrvatskoj tiskari u kojoj je Liepopili dopredsjednik Uprave. U Dubrovniku se znalo da je Liepopili među glavnima u tiskari, a samim time se podrazumijevalo i u *Pravoj Crvenoj Hrvatskoj*. Vidi: S. Ćosić, »Dum Antun Liepopili - svećenik, pisac i političar.«: 16-17; *Šematizam dubrovačke biskupije*: 355; Barbara Đurasović, *Prava Crvena Hrvatska i Čisti pravaši*, doktorska disertacija, 2018.

⁶³ »Sv. Vlaho.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1900): 2.

kao načelnik Dubrovnika glasovao za kanonikov prijedlog. Za list *Dubrovnika* to je značilo da je i Čingriji prihvatljiv takav stav prema Srbima katolicima. Uz načelnika, odgovornog smatraju i biskupa mons. Josipa Marčelića. Obojica su na "sklizavu putu" koji je pogibeljan po "mir i red" građana Dubrovnika i njegove okolice.⁶⁴

Geneza srbokatolika i "laži-dubrovnčanizma"

Pored same proslave blagdana sv. Vlaha 1900. za novu vlast od iznimne je važnosti bilo vraćanje hrvatske trobojnice na zgradu Općine. U uvodnoj riječi *Crvena Hrvatska* slavi izvijanje zastave, a donosi i svojevrsnu genezu srpske politike u Dubrovniku i desetogodišnje borbe Hrvata za povratak Općine. Za vrijeme vlasti Srba i autonomaša svakom Hrvatima "ideja hrvatstva postala mu je sveta, ujedinjenje svega hrvatskog naroda prva misao, a njegova sloboda čežnja nada svim čežnjama!". Prisetili su se srpsko-autonomaških izbornih manipulacija iz 1890, kada su Srbi i autonomaši, predvođeni Franom Gondolom, "dernečili" po gradu vičući: "Nadvor Hrvati, ubi Hrvate, ubi!" Dijelom krivnju preuzimaju i na sebe jer se prije izbora osjećalo "mrtvačko stanje ondašnjih Hrvata u Dubrovniku", što su Srbi iskoristili, jer su uvidjeli da dobro proračunatim i vješto provedenim planom mogu postati "gospodari Dubrovnika". Bili su ipak svjesni da je "srpstvo našem gradu posve tugje" te da neće ništa postići budu li ga isticali, već su ga sakrili pod plaštem "laži-dubrovnčanizma". Tako u početku nisu govorili da su Srbi, već Dubrovnčani, a kako bi im prijevara uspjela, našli su hrvatskog zastupnika, dubrovačkog vlastelina Frana Gondolu. Nakon toga trebalo je zavesti puk. Širili su poruku da su oni Dubrovnčani i da rade za dobrobit grada, a pečat tome davao je upravo barun Gondola. Uza sve to, trudili su se oklevetati Hrvate. Dio puka, nevjest u politici, povjеровao je "varalicam i Srbima s autonomašima". Takvom lažnom politikom i varanjem Srbi su - ističu - zauvijek mislili zavesti dubrovački puk, smatrajući da će im za to biti dovoljan njihov "lažni dubrovnčanizam". Željeli su nakon pobjede razviti na Općini srpsku zastavu, no to nisu proveli. Znali su, pišu u *Crvenoj Hrvatskoj*, da bi takvim postupkom sebi "svojom vlastitom rukom smrt zadali". Zato je "laži-dubrovnčanizam" vladao vanjštinom, a "podmuklo i iz potaje" uvlačili su srpstvo. Dubrovnčani su brzo prozreli politiku "ljudi sakupljenih sa

⁶⁴ »Poslije svečanosti sv. Vlaha.« *Dubrovnika* 6/11-2 (1900): 1. U uvodniku također ističu kako barjaci gradskih bratovština nisu sudjelovali u svečanosti, već samo u crkvenoj procesiji.

svih strana”, a da se obrane od takvih nepozvanih “nametnika”, bilo je potrebno pokazati puku njihove prave namjere. Tek u situaciji kad su “laži-dubrovčani” bili raskrinkani, počeli su isticati srpstvo. Podsjećaju na primjer Radničkog društva u kojem je uvijek bila izvješena dubrovačka zastava - nju su dignuli i postavili srpsku. Kada je “laži-dubrovčanizam” samozvanih Srba bio potpuno diskreditiran, trudili su se prikazati što većim Srbima, kako bi spasili svoju čast i poštenje. Dubrovački Srbi, piše *Crvena Hrvatska*, bili su osramoćeni, a u takvom se stanju nalaze i sada. Oni sada bjesne jer su uvidjeli da su morali posegnuti za varanjem, lažima i klevetom kako bi širili srpstvo u Dubrovniku. One koji su stali u borbu protiv njih i jasno poručili: “Dubrovčani su Hrvati i ništa drugo nego Hrvati, i mi se borimo samo za Hrvatstvo!” puk je prigrlio i s njima zajedno pobijedio.⁶⁵ Dok su Hrvati s ushićenjem dočekali povratak hrvatske zastave na općinsku zgradu, dubrovački Srbi katolici bili su uzrujani. Zamjerali su to što su pristaše hrvatstva uoči Svetog Vlaha slali brojne pozive kako bi se što više ljudi okupilo u Dubrovniku “i pod hrvatskijem barjakom”. Takav je postupak, napisali su, “zgadilo ogromnu većinu” građana, a i stranci koji su boravili u gradu oštro su osudili postupak Hrvata. Pitaju se “je li trebalo izazivati onoliku uzrujanost i ogorčenje” i smatraju da je bila dužnost načelnika Čingrije i biskupa Marčelića spriječiti sve ono “što ne odgovara svečanosti sv. Vlaha”.⁶⁶

Unatoč čvrstim i jasnim stavovima dubrovačkih Hrvata prema Srbima i *sr-bokatolicima* nakon pet godina situacija se iz temelja mijenja. Razlog su politička gibanja u Dalmaciji i Hrvatskoj koje Dubrovnik ne samo da u korak prati već uz Pera Čingriju zadaje ritam promjena.

Još od početka 1900. u Dalmaciji se pokušalo uspostaviti suradnju između hrvatskih stranaka i Srpske stranke. Da bi ta ideja zaživjela, najprije je trebalo

⁶⁵ »Hrvatska Zastava na Dubrovačkoj Općini.« *CH* 5/7-2 (1900): 1.

⁶⁶ »Poslije svečanosti sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 6/11-2 (1900): 1. Dubrovačke Srbe katolike zasmotalo je i postavljanje grba Republike iznad ulaznih vrata na Pilama i Pločama, oko kojega je bila svijena hrvatska trobojnica. Negodovali su da je grb slobodne Republike okićen bojama jedne “mađarske provincije”. Iz *Crvene Hrvatske* demantirali su ih objavom u kojoj objašnjavaju kako nije riječ o grbu Republike, već dubrovačke Općine s četverokutom razdijeljenim dijagonalno na dva trokuta, modrim i crvenim. Podsjetili su kako je grb Dubrovačke Republike bio ovalnog oblika sa četiri *pasa* na polju. Poručili su Srbima Dubrovčanima da bi oni kao republikanski predstavnici i poznavatelji stare tradicije to trebali znati. Na provokaciju *Dubrovnika* da je Hrvatska mađarska provincija, uzvratili su da zavire u povijest ili prošeću do Zagreba. Vidi: »Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1900): 2 i »“Dubrovnikove“ ludosti.« *CH* 6/10-2 (1900): 3.

provesti ujedinjenje hrvatskih stranaka u Dalmaciji. Prvi spomeni o zbližavanju Narodne stranke i Stranke prava javljaju se tijekom 1900. i 1901. godine, a realiziraju se u proljeće 1905. udruživanjem u Hrvatsku stranku.⁶⁷

Iz novinskih stupaca razvidno je kako su dubrovački pravaši bili isključivi protivnici “srpskog ekskluzivizma”, a pred početak 20. stoljeća približili su se narodnjačkoj ideji o slozi. Ta transformacija političkih stavova najbolje se ogleda kod dvojice političara s juga, tadašnjeg pravaša Frana Supila i narodnjaka Pera Čingrije. Frano Supilo postupno napušta pravaški politički pravac i približava se Čingrijinim narodnjacima. Nakon Supilovog odlaska s mjesta glavnog i odgovornog urednika *Crvene Hrvatske* u riječki *Novi list*, vladajuća struktura u Dubrovniku na čelu s narodnjakom Perom Čingrijom, premda nikad službeno, preuzima *Crvenu Hrvatsku*. Najprije dolazi do učvršćivanja suradnje narodnjaka i pravaša, a kako primicanje Srbima postaje općepriznata politika dalmatinskih Hrvata, tako i dubrovački Hrvati počinju zagovarati *novi kurs*. To razdoblje nastupa početkom travnja 1903, kada uredničku funkciju u *Crvenoj Hrvatskoj* od pravaša Vlaha Keleza preuzima Milan Marjanović. Bivši Supilov list postaje tada odlučan pobornik sporazuma sa Srbima.⁶⁸

Krajem 1904. i početkom 1905. godine ujedinjenje Narodne stranke i Stranke prava, pod vodstvom dr. Ante Trumbića i dr. Pera Čingrije, ulazi u završnu fazu.⁶⁹ Na blagdan sv. Vlaha, 3. veljače 1905, dvojica političara postigla su suglasje oko nacrtu programa fuzije hrvatskih stranaka.⁷⁰ Do združivanja dviju dalmatinskih stranaka u Hrvatsku stranku dolazi krajem travnja 1905. u Splitu. Čingrija, koji je izabran za predsjednika, i potpredsjednik Trumbić iznose program nove jedinstvene stranke nastale kao temelj politike *novog kursa*.⁷¹

⁶⁷ Tereza Ganza-Aras, *Politika “novog kursa” dalmatinskih pravaša oko Supila i Trumbića*. Split: Matica hrvatska Split, 1992: 93 i 97.

⁶⁸ B. Đurasović, *Prava Crvena Hrvatska i Čisti pravaši*: 28, 32-34, 123. O toj sam temi opširnije pisala u: *Hrvatski nacionalizam u Dubrovniku: Prava Crvena Hrvatska*. Zagreb-Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku: u tisku.

⁶⁹ Iako je bio pozvan priključenju novoj Hrvatskoj stranci, u čijem je početnom kreiranju u Dalmatinskom saboru i sam sudjelovao, ujedinjenju se odlučno suprotstavio Ivo Prodan sa svojom Čistom strankom prava u Dalmaciji. Vidi: Marjan Diklić, *Don Ivo Prodan: političko djelovanje i parlamentarni rad*. Zadar: Matica hrvatska Zadar, 2003. 125.

⁷⁰ »Pregovori u Dubrovniku.« *CH* 6/11-2 (1905): 2.

⁷¹ T. Ganza-Aras, *Politika “novog kursa”*: 279 i 281. Nova hrvatska zajednička platforma temeljila se na suradnji sa Srbima i podršci Mađarima u postizanju potpune državne samostalnosti. Srpski zastupnici postavili su uvjet po kojem će pristati na ujedinjenje ako se sa “hrvatske strane prizna (paritetna) ravnopravnost srpskog naroda s hrvatskim”. Značilo je to da su Hrvati i Srbi jedan,

Pax Ragusina - dubrovački mir

Unatoč dugotrajnim pregovorima, postavljanjem temelja za novi politički smjer između Hrvata i Srba, sve do 1905. godine proslava blagdana svetog Vlaha odvijala se po starom “kursu”. Takvo je stanje ukratko opisao *Dubrovnik* 1904. godine.⁷² To je značilo da srpska muzika nije bila pozvana na svetkovinu, pa ni dio “njihovih” barjaka nije želio sudjelovati u proslavi.⁷³ Proces ujedinenja tekao je sporo, što se iščitava s novinskih stupaca.

Crvena Hrvatska ne ulazi u demagoške rasprave, već samo odgovara i ispravlja navode *Dubrovnika*, poput onih zbog čega nisu došli barjaci dviju gradskih bratovština ili zašto srpska glazba nije pozvana na festu. Objašnjavaju kako je za vrijeme srpsko-autonomaške ere uvijek bila pozvana samo jedna glazba, a druga bi se sama ponudila i toga se običaja držala hrvatska glazba. Pisanje *Dubrovnika* pripisuju isključivo srpskim provokacijama.⁷⁴

Prvi put od svog osnutka, list Srba katolika 1902. godine ne donosi izvještaj s proslave sv. Vlaha. U broju ususret blagdanu, koji je izišao na Kandeloru, u uvodniku pišu kako izražavaju javni prosvjed protiv novotarija i protiv “ekskluzivnog Hrvatstva” na Sv. Vlaha.⁷⁵ Odlučili su uskratiti novčani doprinos za troškove organizacije feste jer je općinska vlast “u sporazumu s popovima Hrvatima” isključila Srbe Dubrovčane.⁷⁶ U kratkoj objavi zabilježili su kako su prigodom Svetog Vlaha dali novčani prilog “Srpskoj Građanskoj Muzici”.⁷⁷

I u tom petogodišnjem razdoblju *Dubrovnik* se neprestano poziva na tradiciju Republike, a prošlost stavlja u kontekst trenutnog stanja. Isticanje hrvatskog državnog prava nad Dubrovnikom za *srbokatolike* nije samo zanemarivanje već i uvreda višestoljetne dubrovačke neovisnosti. To potkrepljuju književnim i znanstvenim djelima koja su objavljena u posljednje dvije godine, među

---

ravnopravan narod. Ravnopravnost je podrazumijevala da se ubuduće jezik treba zvati hrvatski ili srpski, da se u školama uči jednako hrvatska i srpska povijest, latinica i ćirilica te da u općinama gdje ima najmanje jedna trećina Srba uz hrvatsku zastavu bude izvješena i srpska. Isto: 323 i 324, 333-335.

⁷² »Sv. Vlaho.« *Dubrovnik* 6/7-2 (1904): 3.

⁷³ »Svečanost sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 6/10-2 (1901): 2. Srpska gradska glazba sve do 1906. godine nije sudjelovala u svečanosti proslave sv. Vlaha.

⁷⁴ »Svečanost Sv. Vlaha i srpske provokacije.« *CH* 6/9-2 (1901): 3; »Svečanost Sv. Vlaha.« *CH* 7/16-2 (1901): 2. Godine 1902. izdvajaju dolazak barjaka iz Trebinja. Vidi: »Sv. Vlaho.« *CH* 6/8-2 (1902): 3.

⁷⁵ *Dubrovnik* 5/2-2 (1902): 1.

⁷⁶ *Dubrovnik* 5/2-2 (1902): 1 i 7/16-2 (1902): 1.

⁷⁷ »Za Srpsku Muziku.« *Dubrovnik* 6/9-2 (1902): 3.

kojima navode Vojnovićev *Dubrovnik i Osmansko carstvo*, Jirečekovu *Znamenitost Dubrovnika*, Stojanovićevu *Dubrovačku književnost*, Jensenov *Gundulić*, Vujićeve monografije o Gučetiću i Kotruljeviću. Za razliku od Kirchmayerovog *Pada dubrovačke republike*, koje je jednostrano i tendenciozno, navedena djela po njihovom mišljenju potkrjepljuju ono što znaju svi poznavatelji prošlosti rodnoga grada. Ne postoji temelj da se hrvatsko državno pravo odnosi na Dubrovnik. *Srbokatolici* tvrde kako “Dubrovnik treba Dubrovniku povratiti”, a to mogu ostvariti Srbi Dubrovčani samo u društvu sa svima onima koji ljube Dubrovnik i ne “zaziru od posljedica narodnosnog načela”.⁷⁸

Na Kandeloru podsjećaju na jednu “plemenitu crtu” za koju znaju svi koji su čitali stare knjige, o načinu kako se slavio sveti Vlaho u vrijeme Republike. Naime, taj dan razlikovao se od drugih, bio je svečaniji i prolazio je u miru, jednakosti i praštanju. Taj dan Dubrovnikom je vladala *pax Ragusina* - dubrovački mir. Za vrijeme proslave parčevog blagdana u Republici nije bilo razlike između vlastele, pučana i kmetova, izgnani su se smjeli vratiti u grad, a dužnici iziđi pred vjerovnika - opisali su Srbi katolici. Napominju kako je sv. Vlaho kršćanski svetac, a kršćanska crkva ne poznaje plemenske i političke razlike. I Dubrovačka Republika, shvaćajući značaj parčeve svečanosti, znala je kako je svetac Vlaho pokrovitelj svih žitelja države bez razlike u staležu, položaju i uvjerenjima. Tako se sveti Vlaho, podsjećaju Srbi katolici, proslavljao u Dubrovniku, sve do pojave “popovsko-hrvatske stranke” koja je odmah počela s bojkotom.⁷⁹ U izvještaju s proslave, koja je po mišljenju Srba Dubrovčana “ispala mršavo”, prozivaju “hrvatiće” jer se u gradu više ne poštuje *pax Ragusina* (dubrovački mir) i *franchigia s. Blasii* (sloboština sv. Vlaha) i tvrde da u Dubrovniku vlada samo *furor croaticus* (bijes hrvatski).⁸⁰

Važno se osvrnuti na pojam *pax Ragusina* - dubrovački mir. Njega Srbi katolici koriste u više navrata, iako nije postojao u “službenom rječniku” Dubrovačke Republike. Očito je to bila novoformirana izvedenica Srba Dubrovčana

⁷⁸ U istom tekstu koriste se riječima Luka Zore, zastupnika u Dalmatinskom saboru: “Hercegovina je srpska, Dubrovnik je hercegovačko primorje, s toga je Dubrovnik srpski.” Ujedno, pred kraj, naglašavaju: “Srbi vole, Srbi cijene, Srbi poštuju Dubrovnik. Ta ljubav je dokumentovana stoljećima povijesti i krvnom vezom. Koliko srpstvo voli Dubrovnik, pokazala je ona veličanstvena manifestacija cijeloga srpskog naroda nad odrom Dum Ivana Stojanovića, koji je bio inkarnacija starog Dubrovnika.” Vidi: »Prigodom svečanosti sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1901): 1.

⁷⁹ »Pax Ragusina (Dubrovački mir) – općina dubrovačka i biskupska kurija.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1901): 3.

⁸⁰ »Svečanost sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 6/10-2 (1901): 2.

koju oni proizvoljno, ali sugestivno, vezuju uz slične, ranije poznate pojmove iz svjetske povijesti, koji označavaju dugotrajno mirno razdoblje ili teoriju o idealu mira.⁸¹ Uz proslavu svečevog blagdana još je 1190. dokumentirana *franchisia sancti Blasii* ili slobostina sv. Vlaha. Riječ je o sedmodnevnom imunitetu od sudskog progona zbog dugova. Ta je mjera svima jamčila slobodan posjet gradu za parčev dan kao i “očekivanje da će vjersko ozračje potaknuti sporazumno rješavanje sporova”.⁸²

Pojam *pax Ragusina* Srbi katolici će koristiti još 1908. godine, kada se obilježavala stogodišnjica ukinuća Republike. U uvodniku posvećenom parcu naglašavaju kako svi Dubrovčani, bez razlike u mišljenju, moraju dokazati da je dan kada se slavi sveti Vlaho - *pax Ragusina*: “dan mira, bratstva i sloge”. Time će se najbolje odužiti uspomeni koju donosi parčev blagdan na tužnu obljetnicu.⁸³

Otpor Prave Crvene Hrvatske

Pobjedom na općinskim izborima narodnjačko-pravaške opcije 1899. godine i izborom Pera Čingrije za načelnika Dubrovnika završio je proces u kojem je *Crvena Hrvatska* imala istaknutu ulogu u oblikovanju hrvatskog identitetskog koda. Godine koje su uslijedile donijele su nove političke izazove. U vrijeme stvaranja *novog kursa* izdvaja se manja skupina dubrovačkih pravaša koji ne podržavaju najnoviju politiku Čingrije, Supila i Trumbića. Iako prozivani da pripadaju Čistim pravašima koje je u Dalmaciji predvodio don Ivo Prodan, djeluju kao nedefinirana grupa koja se okupljala u *Odboru dubrovačkih pravaša*, da bi 1906. utemeljili Stranku prava u Dubrovniku na čelu s kanonikom Liepopilijem. Širili su i zagovarali potrebu podizanja nacionalnog duha i hrvatskog

⁸¹ Primjerice: *Pax Romana, Pax Christiana, Pax Britannica*. O toj temi vidi više: Marin Srakić, »Ideal mira.« *Crkva u svijetu* 23/4 (1988).

⁸² Nella Lonza, »Sveti Vlaho, božanski zaštitnik Dubrovnika, čuvar njegove slobode i mira.«, u: *Zborna Crkva sv. Vlaha u Dubrovniku*, ur. Katarina Horvat-Levaj. Dubrovnik-Zagreb: Dubrovačka biskupija i dr., 2017: 23. Trajanje te mjere 1453. godine produljeno je sa sedam na petnaest dana kako bi se i “oni izdaleka mogli doći nagoditi sa svojim vjerovnicima”. Osim proglasom, *franchisia sancti Blasii* najavljuvana je i podizanjem jarbola uz Orlandov stup, na kojemu bi se na sam blagdan zavijorila svečana zastava. Isto: 23.

⁸³ »Sveti Vlaho.« *Dubrovnik* 5/1-2 (1908): 1. Zbog loših vremenskih prilika te godine procesija je bila otkazana. Nastavak svečanosti, uključujući procesiju s moćnicima i tombolu, održan je sljedeću nedjelju. Vidi: »Sv. Vlaho.« *Dubrovnik* 6/8-2 (1908): 5.

ujedinjenja u krilu Monarhije. Upozoravali su na opasnosti političkog ujedinjenja sa Srbima i ukazivali na propuste u novoj koaliciji Hrvata i Srba.⁸⁴

Prava Crvena Hrvatska izlazi 19. ožujka 1905, četrnaest godina nakon pokretanja Supilove *Crvene Hrvatske* i već u prvom broju nedvosmisleno iznosi pravaške političke stavove. S pozivom na uvodne riječi iz prvog broja “stare” *Crvene Hrvatske* navode da će nastaviti slijediti “stari program hrvatstva i nepogodbenog sjedinjenja”. Tvrde da su bili primorani nešto poduzeti jer se među Hrvatima dogodio raskol time što je dio njih “vičan zapovijedanju i mamelučtvu” prisvojio list dubrovačkih Hrvata, odijelio se od puka i navijestio borbu sa svima koji ne misle kao i oni.⁸⁵ Vrijeme oko izbora i predizborne koaličijske kalkulacije za općinske izbore u kolovozu 1905. godine unijele su posebnu dinamiku i napetost u politički život grada. Dubrovački pravaši trudili su se nametnuti načelnika Čingriju kao pravi izbor, čime bi isključili Srbe iz izborne suradnje. Međutim, osjetili su se prevarenima uvidjevši da Čingrija, Supilo i Trumbić imaju planove sa Srbima. Ostali su izvan političke vlasti i nastavili voditi politiku protiv Srba katolika, ali i Hrvatske stranke. Navedeni trojac, inicijatori novog političkog pravca u pokrajini, strateški je odlučio krenuti s “akcijom sloge” baš iz Dubrovnika. Taj im je grad više od bilo kojega u Dalmaciji bio važan zbog statusa, ali i specifičnosti postojanja Dubrovčana *srbokatolika*. Pretpostavljali su da ako sjedinjenje dobro prođe u Dubrovniku, neće nailaziti na veće poteškoće u njegovoj implementaciji i drugdje u Dalmaciji.⁸⁶

Sveti Vlaho po novom kursu

Na sjednici Općinskog vijeća od 24. siječnja 1906. godine, s 21 glasom “za” odlučeno je da se na dan proslave svetog Vlaha na lijevoj strani pročelja općinske zgrade uz hrvatsku izvjesi i srpska zastava. Odluka je donesena većinom, bez 10 vijećnika iz redova *dubrovačkih pravaša* koji su demonstrativno napustili

⁸⁴ B. Đurasović, *Prava Crvena Hrvatska i Čisti pravaši*: 26, 48, 55, 263-265.

⁸⁵ »Uzroci i posljedice.« *Prava Crvena Hrvatska* (dalje: *PCH*) 1/19-3 (1905): 1.

⁸⁶ Dubrovački pravaši nanijeli su podosta muke i uzdrmali temelje Čingrijinog i Supilovog novog političkog pravca suradnje sa Srbima. Ne bi bilo pretjerano reći da je jednim dijelom sama politika *novog kursa* zbog dubrovačkih pravaša doživjela tako brzu propast. Ipak, nositeljima tog specifičnog dubrovačkog pravaškog pokreta, utemeljiteljima *Prave Crvene Hrvatske*, nedostajalo je političkog umijeća i vještine za konkretnije i temeljitije akcije kojim bi se uzdigli na kompleksnoj političkoj sceni s obje strane Velebita. Vidi B. Đurasović, *Prava Crvena Hrvatska i Čisti pravaši*: 23, 43.

vijećnicu.⁸⁷ Danima uoči sjednice u gradskim se novinama odvijala žučna rasprava o isticanju srpske zastave na zgradi Općine kao ispunjenju Zadarske rezolucije te je bilo sasvim očekivano kako će i sama sjednica biti burna. Glasovanje za ovaj prijedlog uvršteno je u dnevni red kao dodatna točka nakon što su vijećnici Hrvatske stranke uputili pismo svom stranačkom vođi i načelniku Dubrovnika Peru Čingriji.⁸⁸ Općinski vijećnici tražili su ispunjenje uvjeta na koje su se još 14. studenog 1905. obvezali klubovi Hrvatske i Srpske stranke, što je uvodno pozdravio dr. Melko Čingrija (1873-1949), sin općinskog načelnika dr. Pera Čingrije. Glavni motiv njegovog govora bila je teza da su Srbi i Hrvati "jedan narod". Melko Čingrija istaknuo je kako se u dubrovačkoj Općini ne rješava samo dubrovačko pitanje, već i pitanje cijelog naroda i zemlje. Naveo je kako hrvatska trobojnica u Dalmaciji nije državna zastava, već se vije kao "naše obilježje i kao znamen naših aspiracija za ujedinjenjem hrvatske domovine". Po njegovom mišljenju, postavljanje srpske zastave uz hrvatsku ne znači poniženje, nego vodi trenutku kada će hrvatska trobojnica "od prosta znaka da postane državnom". Pismu i glasovanju o navedenom prijedlogu usprotivio se vijećnik, kanonik Antun Liepopili. Tražio je u ime pravaša da se pismo povuče i da se o njemu ne glasuje, no pravaši su u vijeću bili u manjini.⁸⁹ U prvom broju nakon sjednice Općinskog vijeća *Prava Crvena Hrvatska* piše da se dogodilo kako su predviđali, da su vijećnici zaključili protiv volje puka. U članku se podsjeća da su pravaši u Općinu ušli da bi joj sačuvali čisto hrvatsko obilježje i pitaju se zašto je uopće bila potrebna sjednica kad je već bio poznat njezin ishod. Upućuju i na posljedice koje će uslijediti nakon ovakve

⁸⁷ »Sjednica općinskog vijeća.« *CH 4/25-1 (1906): 2-3.*

⁸⁸ U pismu je navedeno: "Na 14 novembra prošle godine, klubovi hrvatske i srpske narodne stranke obvezaše se da će složnim silama raditi za oživotvorenje sjedinjenja Dalmacije sa Hrvatskom, smatrajući to kao preduvjet bolje narodne budućnosti. Tim je nestalo onog nesporazuma, koji je, za mnogi niz godina, zadavao našem narodu neopisivih jada. Bi ugovoreno u istoj prigodi, da osim nekih stvari, što u općinsku nadležnost ne spadaju, glede naziva jezika obe strane držat će se saborskog zaključka 21 jula 1883, stvorena na predlog nezaboravnog Pavlinovića, to jest da se jezik naš bude nazivati hrvatskim ili srpskim u svim zajedničkim manifestacijama; da će obe strane nastojati, da na temelju ravnopravnosti bude uređena uporaba latinskog i ćirilskog pisma, i da obe zastave imaju biti poštovane kao obilježje dotičnog dijela naroda, te da će poraditi, da u mjestima, gdje su Hrvati i Srbi u vijeću pomiješani, bude izvješena zastava manjine, kad ova iznosi bar trećinu vijećnika: a obzirom na mjesta gdje minuli izbori nijesu bili sporazumno provedeni, a ima priličan broj pučanstva, koji se nazivlje i jednim i drugim imenom, da se jednako načelo ima upotrebiti. Pošto naša općina spada među potošne treba da ovo pitanje bude uređeno, i to čim prije, u koliko u drugim općinama to je već gotova stvar. (...)". »Za izvršenje zadarskog ugovora.« *CH 3/18-1 (1906): 3.*

⁸⁹ »Sjednica općinskog vijeća.« *CH 4/25-1 (1906): 2-3.*

odluke dubrovačkog vijeća. Srpska zastava ubuduće će dijeliti Dubrovnik na dvije strane. Na jednoj će biti oni kojima je hrvatski barjak simbol želja hrvatskog puka, njegovog prava i potreba. Na drugoj strani ostaju oni koji će se za svoju maglovitu politiku pridružiti onima s kojima su se “do jučer klali a puk je to plaćao stradanjem i patnjama”. Gospari mogu zaboraviti što su jedni drugima učinili, ali ne može puk, kojega oni sada ostavljaju jer misle da im više ne treba, naglasili su u *Pravoj Crvenoj Hrvatskoj*.⁹⁰

Srpski *Dubrovnik* u broju nakon skupštine Općinskog vijeća donosi Proglas mjesnog odbora Srpske stranke o zastavi, koji se obraća Srbima Dubrovčanima, a u uvodu ističu kako je “jučerašnji dan historijske znamenitosti za naš Dubrovnik”. Pozivaju srpski puk da zaboravi na “ubitačnu” borbu iz prošlosti i prihvatiti novu situaciju koja će, vjeruju, “radosno odjeknuti širom cijele naše Domo-vine”.⁹¹ U istom izdanju na naslovnici dubrovački Srbi katolici daju do znanja pravaškoj manjini kako je priznanje prava na zastavu “prirodna konsekvencija sloge”, a ako pravaši ne žele slogu, znači da njihova politika nije pučka i demokratska, kako to stalno ističu. Srbi Dubrovčani smatraju da je upravo isticanje demokratskih principa i sa srpske i s hrvatske strane dovelo do sporazuma i sloge te ne vjeruju glasinama da manjina, misleći na dubrovačke pravaše, ne smatra situaciju završenom jer se time odriču postulata demokracije. Nastavak borbe, upozoravaju u *Dubrovniku*, mogao bi prijeći granice i strpljenje naroda koji neće dopustiti da mu itko kvari mukom stečeni mir, a najmanje oni “čiji je poziv pripovijedanje mira i ljubavi”. Zadnje riječi uvodnika uputili su osobno svećeniku Antunu Liepopiliju. Poručili su mu da bi on kao kanonik sigurno “žalio za onim što je uradio općinski vijećnik gospodin Antun Liepopili”.⁹²

Prozvani kanonik Liepopili odgovara na uvodnim stranicama *Prave Crvene Hrvatske* i to najprije kao svećenik, a potom i kao Hrvat. Prozvao je *Dubrovnik* jer uvijek napada i pravi hajku na *Pravu Crvenu Hrvatsku* zbog toga što su te novine pokrenuli Hrvati i svećenici. Tvrdi kako svaki svećenik mora zazirati od “ultraliberalizma” koji provode *Dubrovnik* i *Crvena Hrvatska*. Kao Hrvat Liepopili priznaje “srpskoj gospodi” da su pošteno dogovorili suradnju s Hrvatskom strankom, ali ističe kako su se “gospoda ugovaratelji Hrvati

⁹⁰ »Poslije sjednice vijeća.« *PCH* 46/27-1 (1906): 3.

⁹¹ »Proglas mjesnog odbora srpske stranke o zastavi.« *Dubrovnik* 4/28-1 (1906): 4. Isti Proglas naći će se i na stupcima *Crvene Hrvatske* uz Proglas Hrvatske stranke, u broju objavljenom dva dana prije Svetog Vlaha. Vidi: »Hrvati Dubrovčani!« *CH* 5/1-2 (1906): 3.

⁹² *Dubrovnik* 4/28-1 (1906): 1.

prenaglili”. Podsjeća da je *Prava Crvena Hrvatska* uvijek bila za slogu, ali ne bezuvjetnu, već se do nje moralo doći dogovorno. Liepopili tvrde kako je pogodba preuranjena te ističe: “Ako je srpska zastava obilježje plemensko, hrvatska je i plemensko i državno obilježje.” Njegovo je mišljenje da nema zemlje s dva gospodara isto kao ni kuće s dva domaćina.⁹³

Pravaši još u siječnju 1906. postaju svjesni kako će se na Općini izvitati srpska zastava. Jasno im je da će prijedlog dobiti potrebnih 19 ruku za većinu u vijeću. Raspolagali su informacijom kako će vijeće glasovati za skidanje hrvatske zastave koju bi zamijenili sa srpskom, čime bi se hrvatskoj zastavi nanijela sramota, što se ni sami Srbi nisu usudili dok su upravljali Općinom. Naglašavaju da je hrvatskom puku podizanje srpske zastave “nagrada” za proganjanje, tamnice, upropaštavanje.⁹⁴ Iznose i još jedan detalj kao primjer političkog odnosa Hrvata i Srba: u Dubrovniku će načelnik Pero Čingrija izvjesiti na Općinu srpsku trobojnicu iako u vijeću ne sjedi niti jedan Srbin, dok u Obrovcu, gdje u sastavu vijeća sjedi i nekoliko Hrvata, na pitanje hrvatskih vijećnika o postavljanju hrvatske pored srpske zastave Srbi daju odgovor “jok”.⁹⁵

Pravaši uz *Pravu Crvenu Hrvatsku* nisu krili ogorčenje i zbog izbora svjetovnih domaćina (festanjula) svečanosti sv. Vlaha. Općinska je uprava odabrala Josipa Karamana i Gjura Savinovića. Pravašima smeta što općinska uprava nije izabrala nekog drugog “od srpske mladosti”, ističući za Savinovića kako na zabavi društva “Gundulić” nije želio ustati za vrijeme intoniranja hrvatske himne.⁹⁶ Deset godina ranije, dok su u Dubrovniku bili na vlasti Srbi i autonomasi, *Crvena Hrvatska* ih je izravnijom retorikom prozivala što za festanjule biraju “Srbe”. Za festu 1896. festanjuli su trebali biti Lujo Vojnović i Jozo Flori, ali Vojnović se zahvalio, jer je smatrao da kao tajnik crnogorskog dvora ne može prihvatiti tu dužnost. Zašto su hrvatski mladići uvijek isključeni? Zašto načelnik Gondola i u ovu čisto katoličku svečanost uvlači strancarenje? - pitali su se u *Crvenoj Hrvatskoj*. Gondola i njegovi Srbi, kad ne mogu naći svoje za festanjule, prije će uništiti “staru uspomenu”, nego odabrati Hrvate. Ipak, isti članak dopunjuju i novim informacijama kako su u zadnji tren određena dva “Srba” za festanjule, ista kao i prethodne godine, samo da Općina ne bi

⁹³ »Dubrovnik.« *PCH* 47/1-2 (1906): 1.

⁹⁴ »Srpska zastava na općini.« *PCH* 45/20-1 (1906): 2.

⁹⁵ »Dubrovnik - Obrovac.« *PCH* 47/1-2 (1906): 3.

⁹⁶ »Festanjuli.« *PCH* 45/20-1 (1906): 3.

odabrala druge.⁹⁷ U razdoblju 1891-1914. dubrovački Srbi katolici bili su izabirani za festanjule samo nekoliko puta. Iščitavajući novinske natpise može se steći dojam o većoj zastupljenosti Srba Dubrovčana, pa je očito da su takve informacije služile dodatnom usijanju političke atmosfere u Dubrovniku.⁹⁸

Srpska zastava na Općini

Obilježavanje dana svetog Vlaha 3. veljače 1906. godine, stotog od pada Republike, udarna je tema dubrovačkih listova. Na svojim stupcima i narodnjaci i pravaši, ali i Srbi katolici sabiru dojmove oko podizanja zastave na općinskoj zgradi. Opet se prebrojavaju barjaci koji su bili na procesiji i oni koji su izostali.

Nijedna od tri stranačke tiskovine ne donosi detalje oko podizanja srpske zastave, pa se tek daljnjim proučavanjem dubrovačkih novina doznaje kako je srpska zastava ostala visjeti na općinskoj zgradi sve do sredine srpnja 1914.⁹⁹

Prava Crvena Hrvatska tvrdi kako se postavljanje srpske zastave na Općini tendenciozno održalo na sam dan svetog Vlaha. Želio se izbjeći *fijasko*, a bilo kakav možebitni incident opravdali bi "s čistijem, s klerikalizmom, s popovima, i svim onima što im na pamet dogje". U izvještaju pišu kako je po gradu bilo malo naroda iako je bilo vrijeme kao u proljeće, no da je svečanost prošla "skladno i uredno".¹⁰⁰ Zabilježili su također da je došlo 19 barjaka, i to iz onih župa na koje su župnici mogli utjecati, a u samoj procesiji nije bilo 10 barjaka, iz dviju gradskih i osam okolnih bratovština. Ti su barjaci oduvijek dolazili na svečanost pa su provokativno zapitali što znači da su ove godine izostali.¹⁰¹

⁹⁷ »Nema festanjula!« *CH* 5/1-2 (1896): 4; »Festanjuli.« *Dubrovnik* 5/2-2 (1896): 3.

⁹⁸ Može se potvrditi da je festanjulo Srbin katolik bio Mato Gračić, izabran 1894. Antun Krekić i Rajmund Negrini, za koje se u novinama tvrdi da su Srbi, bili su festanjuli u dva navrata: 1895. i 1896. U vrijeme hrvatske vlasti Miho (Miće) Mičić kao Srbin pravoslavac predvodio je svjetovni dio feste 1903. godine, a predstavnik srpske omladine Đuro Savinović bio je festanjulo 1906. Godine 1913. za festanjula je izabran *srbokatolik* Frano Kulišić. O Mičiću više: A. Stražičić, *Dubrovački koluri*: 168, bilj. 140.

⁹⁹ Nakon sarajevskog atentata na Franju Ferdinanda u Dubrovniku se događaju demonstracije i protusrpski izgređi. Tada je, uz odobravanje Dubrovčana, naredeno skidanje srpske zastave s općinske zgrade. Vidi: »Iskazi i demonstracije u Dubrovniku. Skidanje srpskog stijega.« *PCH* 481/11-7 (1914): 2; »Uspostavljena hrvatska zastava na Općini.« *PCH* 487/22-8 (1914): 3.

¹⁰⁰ »Svečanost sv. Vlaha.« *PCH* 48/10-2 (1906): 3.

¹⁰¹ »Izazivanja i izvrtanja.« *PCH* 48/10-2 (1906): 2-3.

Crvena Hrvatska ističe kako je svečanost, unatoč pokušajima da se omete, bila “bogatija i raznoličnija” od prijašnjih godina, a prenosi i pisanje drugih listova o proslavi. Oni navode kako se po Konavlima “prosulo” da će “čisti čistiti” iz Dubrovnika, dok je na Osojnik stigla vijest da će “biskup zatvoriti crkvu sv. Vlaha”. *Crvena Hrvatska* bilježi i pisanje pravaških listova iz Hrvatske, poput *Osvita*, koji je najavio da će u Dubrovniku “biti krvi”. Unatoč svemu tome, tvrde, proslava je “protekla u najljepšem redu”. Narodnjačko glasilo donosi i čestitke iz Beča i Sinja povodom “bratimljenja Hrvata i Srba”.¹⁰²

Dubrovnik u broju nakon proslave sv. Vlaha piše kako je “ova historijska, narodna i crkvena svečanost ove godine nadmašila u svakom pogledu sve one prijašnjih godina”. Bez obzira na preporuke i izmišljotine svećenika, u grad je došlo mnogo barjaktara. Osim dva gradska, nedostajala su samo tri-četiri seoska barjaka, a pohvalili su Trstenjane koji su došli na svečanost iako su zadnjih godina izostajali.¹⁰³

Vlaho bez festanjula?

Mjesecima nakon postavljanja srpske zastave uz hrvatsku, čina koji je po stavovima pravaša unio u Dubrovnik nemir, u gradskim se novinama raspravljalo tko je uz puk, a tko protiv njega. Padale su optužbe za rasipnost Općine i festanjula jer se na organizaciju svečanosti potrošio znatno veći iznos od prethodnih godina. Ipak, ono što bez sumnje obilježava razdoblje sve do 1911. bilo je svojevrсно ukidanje časne službe festanjula.¹⁰⁴ Općinske vlasti dotad su, tradicionalno, birale dvojicu festanjula među zaslužnim dubrovačkim građanima. Međutim, pod izlikom pretjeranog trošenja sredstava, načelnik Čingrija napravio je politički manevar i uveo da se domaćine svečanosti može birati samo iz zatvorenog kruga 36 općinskih vijećnika.¹⁰⁵

¹⁰² »Svečanost sv. Vlaha.« *CH* 6/8-2 (1906): 2.

¹⁰³ »Svečanost sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 6/11-2 (1906): 3. Svećenici koje proziva list *Dubrovnik* su Ivo Šeparović, upravitelj kapelanijom na Brgatu, Đuro Kuljevan, župnik iz Osojnika, te Ante Jasprica iz Mlina. Vidi: *Šematizam dubrovačke biskupije*: 341, 348-349 i 356.

¹⁰⁴ Prema dosadašnjim saznanjima može se potvrditi kontinuitet biranja festanjula od 1873. godine, a pretpostavlja se kako su se festanjuli spominjali još ranije, na festi 1836. Vidi: Dubravko Kovačević, *Sveti Vlaho i njegovi festanjuli*. Dubrovnik: Hrvatsko kulturno društvo Napredak - Dubrovnik, 2017: 42.

¹⁰⁵ Ivo Perić, »Načelnici dubrovačke općine od njenog ponarođenja do početka Prvog svjetskog rata.« *Dubrovački horizonti* 30 (1990): 54.

Crvena Hrvatska i njezin mlađi politički rival, list *Prava Crvena Hrvatska*, raspisali su se o odluci u kojoj je argument rastrošnosti prevagnuo nad tradicijom. U narodnjačkim novinama objavljen je izvještaj s Općinskog vijeća u kojem je načelnik Čingrija izvijestio kako troškovi za organizaciju svečanosti svake godine “napredno rastu” jer se rastrošni festanjuli natječu tko će napraviti bolju festu, pa ta njihova “pohvalna revnost” Općinu stoji previše novaca.¹⁰⁶ Osim visokih troškova, Čingrija se potužio i na problem imenovanja festanjula za lanjsku i ovogodišnju proslavu jer da se više nitko ne želi prihvatiti te časti.¹⁰⁷ Navodi da je stoga dubrovačka uprava odlučila ukinuti festanjule i da će od sljedeće godine Općina sama preuzeti priređivanje svečanosti, a za doček barjaka vijeće će između sebe odabrati nekolicinu vijećnika, najviše četvoricu.¹⁰⁸ *Crvena Hrvatska* izvijestila je da je vijećnik kanonik Liepopili postavio pitanje može li se institucija festanjula zadržati, a smanjiti iznos kojim bi oni raspolagali. Načelnik Dubrovnika je odgovorio da to nije moguće jer “kad se imenuju festanjuli, a oni prime tu dosta neugodnu zadaću, valja im dati i neke slobode”. Na prijedlog vijećnika Boža Mičića jednoglasno su izabrana tri upravitelja svečanosti, uz obrazloženje da je jedan “zamjenik za slučaj kad bi koji od dvojice bio zapriječen”.¹⁰⁹

Pravaši su krenuli s prozivkama. Prvotno nisu reagirali na odluku o ukinuću festanjula, već im je zasmetala rastrošnost Općine. Općinski novac, piše *Prava Crvena Hrvatska*, mogao se iskoristiti u “najpotrebnije svrhe Grada i okolice”, a potrošen je na srpske zastave. Ako “Gospari klikaši” žele obmanjivati narod da je “onakva svečanost bila tobože radi t. z. ‘sloge’, tada neka se po svojim džepovima popipaju, i tada im slobodno ako će krojiti i na hiljade srpskih zastavâ i zastavicâ”. Lako je trošiti i rasipati iz tuđih džepova - poručili su pravaši.¹¹⁰

Krajem prosinca 1906. općinski su vijećnici donijeli odluku o imenovanju vijećnika zaduženih za upravljanje nadolazećom svečanosti sv. Vlaha. Predloženo je i jednoglasno izabran tročlani odbor u sastavu: Luko Bogdan, Ivo De Giulli i općinski predsjednik Mato Kesovija.¹¹¹

¹⁰⁶ »Općinska sjednica dne 11. o. m.« CH 42/18-10 (1906): 4-5.

¹⁰⁷ *Zapisnici sjednica općinskog Vijeća 1905-1912*, II, Državni arhiv u Dubrovniku (DAD): 148.

¹⁰⁸ »Općinska sjednica dne 11. o. m.« CH 42/18-10 (1906): 4-5; *Zapisnici sjednica općinskog Vijeća 1905-1912*, II: 148.

¹⁰⁹ »Općinska sjednica dne 11. o. m.« CH 42/18-10 (1906): 4-5.

¹¹⁰ »Osam hiljadâ krunâ!« PCH 85/27-10 (1906): 3.

¹¹¹ *Zapisnici sjednica općinskog Vijeća 1905-1912*, II: 178. Čingrija je i na tom vijeću spomenuo teškoće u pronalasku osoba koje bi se prihvatile obveze organizacije feste. Podsjetio je kako je prije bio običaj da festanjuli skupljaju po gradu donacije svojih sugrađana, a Općina je nadoknađivala

Crvena Hrvatska očito se pribojavala kako će se protumačiti, ali i odvijati sama svečanost bez “pravih” festanjula. Stoga je u više navrata pisala da će sv. Vlaha biti bez festanjula, no da to neće umanjiti svečanost. Ususret blagdanu, 23. siječnja 1907, podsjetila je javnost da je općinskom odlukom ukinuta služba festanjula. Kako se ne bi stvorila zabrinutost u narodu, istaknuto je da će se festa održati kao i uvijek, samo će barjake umjesto festanjula dočekivati općinski vijećnici.¹¹² Na Kandeloru su opet ponovili istu priču, no ovaj put uz optužbe na račun “protivnika bratske sloge” - pravaša. Iznijeli su da ovi žele odvratiti narod od dolaska na Sv. Vlaha pa su lani imali izliku sa srpskim barjakom, ove godine lažu da je Općina ukinula festanjule, a dogodine će opet naći nešto. Još jednom su opravdali odluku Općine koja će time “stati na put nekim zlim običajima, koji su prigodom svečanosti bili prevladali”. Prema viđenju *Crvene Hrvatske*, svečanost će se održati s istim sjajem, samo Općina neće biti tako darežljiva, čime će se prištedjeti nekoliko tisuća kruna.¹¹³ *Prava Crvena Hrvatska* je tek u broju koji je izišao na Kandeloru negodovala zbog Čingrijine odluke kojom je uskratio izbor parčevih festanjula i žalila se na zatiranje starinskih običaja. Podsjetili su da je odluka o ukidanju festanjula donesena 1906. pod izgovorom visokih troškova, ali da je svima očito da je Općina festanjule ukinula iz inata. Ponavljaju prijedlog kanonika Liepopilija iznesen u vijećnici da im se ograniče sredstva, a ne da se ukidaju njihove starinske uloge. Pravaške novine smatraju kako Općina ukidanjem festanjula želi poručiti da su baš oni krivi za neodgovorno trošenje, a ne Čingrija i njegova vlast.¹¹⁴

Prije same proslave *Crvenu Hrvatsku* brinulo je koliko će barjaka doći u grad zbog onih “koji bune narod”. Primjerice, župnik Mandaljene nije pozvao svoje župljane da zajednički krenu s barjacima pred svečev hram. Dobili su i pritužbe da je svećenik iz Mokošice s oltara odgovarao narod od odlaska u procesiju. Među svim izmišljotinama, piše *Crvena Hrvatska*, pojavila se i ona da će Općina izvjesiti mađarske zastave. Tako rade i “agituju svećenici, a laici kud i kamo gore”.¹¹⁵

---

manji dio potrebnog iznosa. Podsjetio je na financijske troškove iz ranijih razdoblja. Tako se 1874. na svečanost potrošilo 308,46 forinti, a Općina je nadodala samo 24,05 forinti. U 1875. Općina je nadoknadila razliku od 8,26 forinti, a 1879. godine 54,61 forintu. Vidi: *Zapisnici sjednica općinskog Vijeća 1905-1912*, II: 177-178.

¹¹² »Svečanost sv. Vlaha.« *CH* 7/23-1 (1907): 3.

¹¹³ »Obične agitacije.« *CH* 10/1-2 (1907): 5.

¹¹⁴ »Festanjuli.« *PCH* 99/2-2 (1907): 3.

¹¹⁵ »Obične agitacije.« *CH* 10/1-2 (1907): 5.

Samu proslavu obilježila je dotad neviđena sloga puka - s oduševljenjem su izvijestile narodnjačke novine. Na svečanosti nije izostao nijedan barjak iz okolice, a na kraju procesije, kad su se barjaci trebali zaputiti kućama, dogodilo se ogromno slavlje. Dvije glazbe, hrvatska i srpska, zajednički su svirale srpske i hrvatske koračnice. Uz njih se okupilo više od tisuću ljudi, koji su iskazali oduševljenje slogom i bratskim jedinstvom. Povorka je, kličući slozi Hrvata i Srba te načelniku Čingriji, obišla grad da bi se potom zaustavila pred Općinom gdje je otpjevala hrvatsku i srpsku himnu. Tek su ovlaš spomenuli “neznate promjene, što su u pogledu ‘festanjula’ učinjene za ovu svečanost, a koje su smutljivci objesili na veliko zvono kao kakvo grdno zlo”.¹¹⁶ Za njih su ti “smutljivci” bili pravaši.

U *Pravnoj Crvenoj Hrvatskoj* novinama u izvještaju sa svečanosti odgovaraju na pisanje *Crvene Hrvatske*. Pravaškim prijateljima, pravašima i istomišljenicima pripisuju zasluge što nije izostao nijedan barjak iz okolice, jer su puku preporučivali odlazak na svečanost u što većem broju. Stoga, iznijeli su, Čingrijina *Crvena Hrvatska* bi njima trebala zahvaliti za uspješnu proslavu. Uostalom, barjaci se nisu došli klanjati Peru Čingriji, Johannu Kolinu, profesoru Mediniju i “magjarskim prorocima” oko *Crvene Hrvatske*, već im je želja bila sudjelovati u svečanoj procesiji. Smatraju da Čingrijin “organet” *Crvena Hrvatska* zlorabi svečanost sv. Vlaha.¹¹⁷ *Crvenoj Hrvatskoj* poručuju da prirede svečanost za “klikinu dinastiju i proroka Pera Čingriju” te Kolina i Medinija. Savjetuju im da *Crvena Hrvatska* pozove sve barjake i puk iz okolice Dubrovnika pa će tada vidjeti tko će se odazvati. Smatraju da bi se tako “najbolje dokazalo, kako je puk uz Čingriju [!] i njegovu rezolucijonašku kliku”.¹¹⁸

Do 1914. godine obilježavanje blagdana zaštitnika Dubrovnika nije više bilo poprište političkih nadmetanja i provokacija između dubrovačkih Hrvata narodnjaka, Hrvata pravaša i Srba katolika. Ipak, *Prava Crvena Hrvatska* žali se na propuste oko organizacije i ceremonije proslave te piše kako svečanosti nedostaje sjaja. Proslava nije što je nekad bila, jer *standali* nisu okićeni zelenilom i grbovima, Orlando nije ukrašen, izostalo je puškaranje, a barjaci nisu pri odlasku iz grada pozdravili i poklonili se svečevu hramu. Pravaši dvoje je li to tako jer se više ne imenuju festanjuli ili je jednostavno do nemara Općine.

¹¹⁶ »Svečanost sv. Vlaha.« *CH* 11/6-2 (1907): 3. U sličnom tonu izvještava i list *Dubrovnik*. Vi-di: »Sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 6/10-2 (1907): 3.

¹¹⁷ »Svečanost sv. Vlaha i – klikine buffonate.« *PCH* 100/9-2 (1907): 3.

¹¹⁸ »Jedan predlog.« *PCH* 100/9-2 (1907): 3.

Festa sv. Vlaha uz crkvenu je i svjetovna svečanost, ali tome se pridaje sve manje važnosti pa bi bilo žalosno da se proslava svede samo na crkveno slavlje, smatraju. Pravaši se nadaju da će se njihovo mišljenje prihvatiti bez zamjerki te da će se svi zajedno zauzeti kako bi proslava oživjela u punom sjaju, kako je bilo od starine.¹¹⁹

I sama forma izbora priređivača feste iz redova vijećnika pala je u drugi plan. Općinska odluka od 1906. bila je na snazi četiri godine. Odlukom općinskog vijeća s početka 1911. opet je vraćen izbor festanjula po starom običaju. Zanimljivo je razmotriti odabir vijećnika koji će upravljati svečanošću 1908. godine. Izbor se održao na općinskom vijeću u prosincu prethodne godine, a biralo se tajno. Od 24 predložena vijećnika, Stjepo Gjivić i Miho Čakelja imali su najviše glasova (po 19), Vlaho Primorac 17, Antun Muhoberac 3, Mato Guska 2, a Orepić, Poković i Ljubić po jedan glas.¹²⁰ Sljedeće je godine načelnik Čingrija zbog "prešnosti", jer se vijećnici u dva navrata nisu okupili u dovoljnom broju, za priređivače svečanosti izabrao Pera Lujaka i Luka Bogdana.¹²¹ Vijeće je odluku jednoglasno usvojilo, a Lujak je preporučio načelniku Čingriji da se odabir upravitelja feste proširi na sve sugrađane uz uvjet da se ne smiju prekoračiti dosadašnji troškovi.¹²² Na prijedlog Boža Mičića vijeće je o tome odlučivalo tek u siječnju 1911, kada je pravo izbora vraćeno općinskoj upravi.¹²³

Razdoblje do početka Prvog svjetskog rata obilježila je sloga dubrovačkih Hrvata oko *Crvene Hrvatske* i Srba katolika. Nju su, unatoč sitnim podbadaanjima *Dubrovnika*, podnosile Čingrijine političke strukture. *Dubrovački novi kurs* opstao je u gradu, mada je već u ljeto 1907. obilježen formalni kraj tog političkog projekta.¹²⁴ *Prava Crvena Hrvatska* umirila je svoju retoriku i nije više pozivala na bojkot proslave blagdana. Očito su zauzeli stajalište kako se barjaci ne klanjaju načelniku, već gradskom nebeskom zaštitniku.

¹¹⁹ »Svečanost sv. Vlaha.« *PCH* 207/6-2 (1909): 3.

¹²⁰ *Zapisnici sjednica općinskog Vijeća 1905-1912*, II: 251-252.

¹²¹ Vijećnik Bogdan tri je godine biran za festanjula (1907, 1909. i 1910). Vidi: *Zapisnici sjednica općinskog Vijeća 1905-1912*, II: 178, 361 i 421.

¹²² *Zapisnici sjednica općinskog Vijeća 1905-1912*, II: 361 i 362.

¹²³ *Zapisnici sjednica općinskog Vijeća 1905-1912*, II: 481. Već 1910. vijeće je osim Luka Bogdana izabralo i Nika T. Matičevića, koji nije bio općinski vijećnik. Isto: 421.

¹²⁴ Nakon poraza na izborima za Carevinsko vijeće u Dalmaciji Čingrija i Trumbić se povlače sa svojih položaja u Hrvatskoj stranci. Mirjana Gross, *Vladavina hrvatsko-srpske koalicije 1906-1907*. Beograd: Institut društvenih nauka, Odeljenje za istoriske nauke u Beogradu, 1960: 99-100 i 171-177; T. Ganza-Aras, *Politika "novog kursa"*: 350.

Posljednju svečanost prije Prvog svjetskog rata dubrovačke političke tiskovine nisu zabilježile zbog znatne krize koja je potresala tiskarsku djelatnost u Austriji, a tako i u pokrajini Dalmaciji. Slogoslovari su bili u općem štrajku od kraja prosinca 1913. pa je i Dubrovnik ostao bez političkih tiskovina više od dva mjeseca.¹²⁵ Tiskanje gradskih novina uspostavilo se tek pretkraj veljače, pa su objavljene tek kratke vijesti o protekloj svečanosti.¹²⁶ *Prava Crvena Hrvatska* zadovoljno izvještava kako je na Gorici sv. Vlaha pucalo oko 80 građana, a da je u procesiji, koja je bila više nego veličanstvena, sudjelovalo 29 barjaka gradskih i seoskih bratovština.¹²⁷

Pola godine kasnije, u subotu, 25. srpnja 1914. Dubrovčani su čitali posljednje izdanje *Crvene Hrvatske*. Isto se dogodilo i s *Dubrovnikom*. Zadnji broj srbokatoličkog lista objavljen je u četvrtak, 23. srpnja 1914. *Odredbom o tiskopisu* austrijskog cara Franje Josipa, koja je stupila na snagu 27. srpnja 1914, dan prije objave Prvog svjetskog rata, novinstvo u Monarhiji podvrgnuto je vojnoj preventivnoj cenzuri.¹²⁸ Ugašene su sve proturežimske tiskovine. U gradu se do kraja rata nastavila tiskati samo *Prava Crvena Hrvatska*.

Zaključak

U razdoblju kad je na vlasti bila srbokatoličko-autonomaška koalicija (1890-1899), u Dubrovniku su zabilježena nastojanja da se prekroji nacionalno i identitetsko obilježje Dubrovnika. *Srbokatolici* su pokušali ideološki kôd svog pokreta, koji je u tim godinama bio na vrhuncu, ugraditi u višestoljetnu proslavu blagdana nebeskog zaštitnika Dubrovnika, svetog Vlaha. Hrvati pravaši u svojim su novinama *Crvena Hrvatska* zabrinuto bilježili kako Srbi katolici za

¹²⁵ »Slagarski pokret i tipografska industrija.« *Narodni list* 101/17-12 (1913): 2; *PCH* 459/13-12 (1913): 1.

¹²⁶ »Svečanost sv. Vlaha.« *CH* 1/21-2 (1914): 1; »Svečanost sv. Vlaha.« *Dubrovnik* 1/26-2 (1914): 4; »Svečanost Sv. Vlaha.« *PCH* 461/28-2 (1914): 2.

¹²⁷ »Svečanost Sv. Vlaha.« *PCH* 461/28-2 (1914): 2.

¹²⁸ Josip Horvat, *Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2003: 330. U Dubrovniku je zamrla gotovo cijela novinsko-nakladnička djelatnost od 1914. do 1918. Uz *Pravu Crvenu Hrvatsku* u Dubrovniku za vrijeme Prvog svjetskog rata izlazi i *List dubrovačke biskupije*, mjesečna publikacija dubrovačke biskupije, koja je na naslovnici imala i oznaku: "Službeno glasilo i za biskupije kotorsku i hvarsku". Vidi: Ivo Perić, »Pregled razvoja dubrovačke periodike između dva svjetska rata.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku* 19-20 (1982): 294.

vrijeme svečanosti zaštitnika grada provode političke demonstracije, a njihove su postupke nazivali “hrvatožderstvom”. Za vrijeme proslave svetog Vlaha srpska gradska glazba izvodila je srpske koračnice, uništavane su hrvatske zastave i uklanjani grbovi, a narušavala se i tradicionalna ceremonija poziva na proslavu blagdana zaštitnika. Hrvatima nije preostalo drugo nego pokušati utjecati na puk nagovarajući ga da bojkotom procesije izrazi svoj stav prema srbokatoličkoj upravi na čelu s načelnikom, vlastelinom Franom Gondolom. Srbi Dubrovčani u tom su se razdoblju trudili prikazati da se svečanost odvija prema staroj tradiciji. Na stupcima svog lista, *Dubrovnik* opovrgava izostanak većeg broja barjaka iz dubrovačke okolice, a Hrvate proziva za fanatizam.

Nakon devet godina Hrvati opet preuzimaju dubrovačku Općinu. U novinskim napisima Srbi katolici ističu kako Dubrovnik nikad nije pripadao dalmatinskom krugu gradova i kako će se njihova borba nastaviti dokazivanjem da ga treba voditi po starom dubrovačkom pravcu. Srbi Dubrovčani optužuju da ih se otjeralo s proslave gradske svetkovine jer “srpska gradska muzika” više nije predvodila ceremonijal svečanosti.

Kako bi potkrijepili svoje ideološke stavove, *srbokatolici* su nerijetko prigodom blagdana sv. Vlaha “odlazili” u prošlost, sagledavajući povijesne činjenice o Dubrovniku iz svoje perspektive. Pozivaju se na *pax Ragusina - dubrovački mir* prema kojem je za vrijeme blagdana svetog Vlaha Dubrovnikom vladao “mir, jednakost i praštanje”. Taj se pojam ne pronalazi u historiografiji Republike te je isključivo bio (novo)izvedenica Srba Dubrovčana.

Od 1906. godine u Dubrovniku je doista zaživio “mir, bratstvo i sloga”, kao prizivani srbokatolički ideal *pax Ragusina*. U Dubrovniku su, na inicijativu narodnjaka Čingrije te pravaša Supila i Trumbića, postavljeni temelji novih odnosa između Hrvata i Srba u Dalmaciji. Povodom proslave svetog Vlaha na zgradi Općine uz hrvatsku zastavu podignuta je i srpska, koju Srbi Dubrovčani ranije nisu smjeli izvjesiti zbog straha od reakcije sugrađana.

Međutim, nisu svi Dubrovčani bili oduševljeni novim razvojem političke situacije. Manja grupa gradskih pravaša, koja je ostala izdvojena i neovisna, pokrenula je hrvatski osviještene novine *Pravu Crvenu Hrvatsku* u kojoj nastavljaju održavati hrvatski nacionalni duh u Dubrovniku. U odnosu prema svečanosti došlo je do preokreta: isprva su bojkotirali proslave svetog Vlaha i žalili se na odabir Srba za festanjule, da bi potom odlučili kako se u grad ne dolaze pokloniti Čingriji nego svetom Vlahu.

Upravo su festanjuli, svjetovni priređivači Feste svetog Vlaha, bili vruća tema uz proslavu 1907. Načelnik Pero Čingrija ukinuo je tradicionalni odabir festanjula među uglednim građanima i biranje priređivača feste svelo se na ekskluzivnu političku formu. Sve do povlačenja te odluke početkom 1911. priređivači feste birani su isključivo iz redova općinskih vijećnika, ponekad trojica umjesto tradicionalna dva festanjula.

Svojevrnsni *dubrovački novi kurs* sloge Hrvata sa *srbokatolicima* održao se u Dubrovniku i nakon 1907. i službenog kraja tog političkog pravca u Dalmaciji. U godinama do Prvog svjetskog rata splasnule su pretenzije Srba katolika i pokušaji dominacije srpske ideologije nad proslavom blagdana dubrovačkog zaštitnika. Nakon toga Hrvati pravaši nisu više imali potrebu za tvrdom retorikom očuvanja identitetskog obilježja ovog tisućljetnog vjerskog blagdana, a samim time i Dubrovnik.

CROATIAN-SERBIAN RELATIONS IN THE LIGHT OF THE CELEBRATION OF THE FEAST OF ST. BLAISE IN DUBROVNIK (1891-1914)

BARBARA ĐURASOVIĆ

Summary

The article highlights an attempt of the Serb-Catholics in Dubrovnik to influence the celebration of the Day of St. Blaise, patron of Dubrovnik. The chronology of Croatian-Serbian relations and the ideological-political influences on the celebration of the Dubrovnik patron for the period 1892-1914 have been traced in the articles published in the political newspapers *Crvena Hrvatska* (1891-1914) and *Dubrovnik* (1892-1914), from 1905 on in *Prava Crvena Hrvatska* (1905-1918), as well as in the minutes of the Municipal Council of Dubrovnik.

Two key periods may be distinguished in this comprehensive analysis. While forming the local government with the autonomists until 1899, the Serbs of Dubrovnik tried to impose an ideological code of their Serb-Catholic movement on the Feast of St. Blaise. During the celebration of St. Blaise's Day, the city band performed Serbian marching tunes, Croatian flags were destroyed and coats of arms removed, and the traditional invitation ceremony to this solemn celebration was disrupted.

With the change of local government in favour of Croatian political parties, *srbokatolici* launched recurrent accusations, claiming that they were excluded from the celebration of the city feast. In order to support their ideological positions, they called upon *Pax Ragusina*, according to which "peace, equality and pardon" ruled in Dubrovnik during the Feast of St. Blaise. This research has established that the mentioned concept should primarily be viewed as result of Serbian misinterpretation, and not a historical fact from the time of the Dubrovnik Republic.

The year 1905 marked the beginning of the second period, when the Croats advocated solidarity with the Serbs in Dalmatia. Dubrovnik played an important role in the implementation of the new political course, so that during the Feast of St. Blaise celebrated in 1906, for the first time in the city's history a Serbian flag was displayed on the Municipal building. This new political development was not equally welcomed in Dubrovnik. A faction of the Right Party remained independent, and maintained the Croatian national spirit in Dubrovnik through its newly-launched newspaper *Prava Crvena Hrvatska*.

In the ensuing years, by decision of the Municipal Council the traditional election of the secular organisers of the Feast of St. Blaise was revoked and reduced to an exclusive political form. Until the suspension of this decision in early 1911, the feast organisers were elected from the pool of the Municipal councillors only.